

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

**РИТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ТА
КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТИ**

Кваліфікаційна робота
студентки 5 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
спеціальності 061 «Журналістика»
Мухіної Анастасії Дмитрівни

Науковий керівник:
Калашник Неоніла Борисівна,
старший викладач кафедри
журналістики

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Риторика та її роль у політичній комунікації.....	7
1.1. Поняття риторики.....	7
1.2. Роль риторики в політичній комунікації	8
1.3. Президентська риторика.....	9
1.4. Звернення президента як форма риторики	11
Розділ 2. Креативний аспект звернень Президента України Володимира Зеленського.....	13
2.1. Загальні положення про креативний аспект президентської риторики	133
2.2. Риторичні стратегії й тактики, які є характерними для звернень Президента України Володимира Зеленського.....	32
2.3. Риторика сорому.....	35
2.4. Риторика страху.....	400
2.5. Риторичні засоби, які найчастіше використовує Володимир Зеленський у своїх промовах.....	422
2.6. Спіч-райтери Володимира Зеленського.....	445
Розділ 3. Функціональний аспект звернень Президента України Володимира Зеленського.....	511
3.1. Загальні функції звернень Президента України Володимира Зеленського.....	511
3.2. Спеціальні функції президентської риторики під час війни	55
3.3. Ефективність звернень до української аудиторії.....	59
3.4. Ефективність звернень до міжнародної аудиторії.....	65
Висновки	88
Список використаних джерел	90

ВСТУП

У сучасному політичному дискурсі велике значення має мистецтво переконання та впливу на людей — риторика. Політика є сферою постійної конкуренції та боротьби. Боротьби за владу, за аудиторію. Тому й промови, які є різновидом політичної комунікації, стають головним інструментом для донесення думки політичного діяча у такому конкурентному середовищі. Особливо важливими для реалізації політичного дискурсу держави є промови та звернення президента.

Зараз президентом України є Володимир Зеленський. Це людина, яка керувала та продовжує керувати державою у найскрутніші часи в історії нашої незалежної країни. Він застав часи “ковідної пандемії”, а потім став “воєнним” президентом. Його риторика є нетрадиційною та певною мірою унікальною для пострадянського суспільства. А головне те, що вона працює та відповідає потребам народу.

Ефективність риторики шостого Президента України Володимира Зеленського стала особливо помітною після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, яке відбулося 24 лютого 2022 року. З того моменту народ України потребував згуртованості, підйому бойового духу та в особливості — підтримки державної влади та усього світу. І певною мірою Володимир Зеленському вдалося забезпечити ці потреби.

Але, на мою думку, важливо аналізувати промови Президента під час війни, але й створити загальну картину його риторики за увесь час президенства. Тому **тема** цієї дипломної роботи є більш широкою — “Риторичні особливості звернень Президента України Володимира Зеленського: функціональний та креативний аспекти”.

Звернення Володимира Зеленського відрізняються нестандартністю, креативністю, а головне — здатністю досягати певних функціональних цілей. Його промови стають **предметом дослідження** цієї дипломної роботи,

оскільки відображають не тільки індивідуальні особливості політичного лідера, але й реагують на потреби і очікування суспільства.

Об'єктом дослідження виступають відеоматеріали — звернення Президента України до українського народу та урядів іноземних країн за час від початку політичної кар'єри Володимира Зеленського до 31 грудня 2022 року. Особлива увага буде приділена відео-зверненням президента під час війни в Україні.

Метою дипломної роботи є детальне дослідження риторичних особливостей звернень президента України Володимира Зеленського з фокусом на їх креативних та функціональних аспектах. Робота спрямована на аналіз риторичних стратегій і тактик, використання прийомів переконання та впливу на аудиторію, а також на визначення ролі цих звернень у формуванні громадської думки, побудові відносин з іноземними державами та реалізації комунікативної стратегії президента.

Для виконання зазначеної мети необхідно виконати такі **завдання**:

1. Вивчити роль риторики президента в політичному дискурсі.
2. Проаналізувати риторичні стратегії Президента України Володимира Зеленського: як він будує свої виступи, якими риторичними стратегіями та тактиками користується, які мовні засоби вживає для залучення уваги та емоційного впливу на аудиторію.
3. Вивчити креативні аспекти звернень Володимира Зеленського: відзначити використання ним нестандартних та оригінальних технік президентом Зеленським. Дослідити його вміння виражати складні ідеї та концепції за допомогою образів, метафор, гумору, іронії, риторики сорому та риторики страху.
4. Проаналізувати зміни в риторичі Володимира Зеленського з моменту початку повномасштабного російського вторгнення на територію України.
5. Дослідити вплив риторики Президента України на суспільство. Проаналізувати, які ефекти мають звернення Зеленського український

народ та на іноземні держави, які функції його риторика взагалі виконує. Вивчити, як риторика президента впливає на формування громадської думки та уявлення про політичну ситуацію в країні.

6. Проаналізувати реакцію аудиторії на риторику президента: здійснити опитування для вивчення реакції громадськості на звернення президента Зеленського. Дослідити позитивні та негативні реакції на його виступи, щоб зрозуміти, як риторика впливає на сприйняття та думку аудиторії.
7. Дослідити ефективність риторичних стратегій. Оцінити, наскільки ефективними є риторичні стратегії, які використовує Президент України Володимир Зеленський, у досягненні його цілей. Проаналізувати, які проблеми виникають внаслідок суперечливих або незрозумілих заяв, а також які аспекти виступів допомагають залучити підтримку та сприяють досягненню поставлених завдань.

Для досягнення поставленої мети в цій дипломній роботі будуть використані різноманітні **методи дослідження**, такі як аналіз текстуальних матеріалів, вивчення відеозаписів звернень, аналіз фідбеку, проведення опитування, а також глибоке вивчення наукової літератури, яка стосується риторики та політичного комунікації.

Джерела: теоретичні матеріали — праці науковців (у сфері комунікації, політології, риторики, ораторського мистецтва, PR, соціальної психології тощо), відео-звернення президента Володимира Зеленського до українського народу та урядів інших країн, тексти звернень президента на офіційному сайті Президента України, аналітичні матеріали експертів (зокрема, політичних), статистичні дані переглядів вищезгаданих відео-звернень тощо.

Вважаю за потрібне наголосити на тому, що в сучасній українській науковій сфері не вистачає ґрунтовних досліджень політичного (зокрема, президентського) дискурсу. Дослідження риторики українських президентів є необхідним для більш повного розуміння тенденції в політичній сфері в Україні. Тому тема цієї дипломної роботи є **значущою та актуальною**.

Результати дослідження риторичних особливостей звернень президента України Володимира Зеленського не тільки допоможуть краще розуміти комунікативну стратегію та стиль цього політичного лідера, але й внесуть свій внесок у розвиток наукової думки в галузі політичної комунікації та риторики.

Структура дипломної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, чотирнадцяти підрозділів, сімнадцяти додатків, висновку і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

РИТОРИКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

1.1. Поняття риторики

Будь-яка думка або ідея, що виникає у свідомості людини, отримує своє втілення у формі слова. Система знаків, відома як мова, фіксує знання про навколишній світ та допомагає людині зрозуміти себе, а також виразити свої почуття та ставлення до реальності. Мова — це основний засіб комунікації, який дозволяє людям передавати свої думки та емоції.

Головною функцій мови є функція комунікації. Коли людина виступає публічно, вона виражає себе, підтверджує свою ідентичність і одночасно впливає на інших. Риторика, яка включає в себе вміння майстерно користуватися мовою, має потужну силу, що дозволяє змінювати світ і реалізовувати власні цілі. Людина, яка володіє високим рівнем мовлення, навіть може перетворити своїх противників на союзників. Народна мудрість говорить про велику силу слів, які можуть поранити душу, навіть більше, ніж фізична зброя.

В історії були випадки, коли цілі нації були під впливом талановитих ораторів, які змогли отримати владу над свідомістю інших людей (загальновідомим прикладом є Адольф Гітлер). Ця зацікавленість можливостями мови привела до появи спеціальної науки про риторику. Проте, той, хто намагається впливати на інших за допомогою слів, повинен розуміти свої власні можливості і враховувати контекст. Тому важливо розібратися, що таке риторика і як вона допомагає людині в її житті.

Термін "риторика" походить з грецької мови, де слово "реторно" означає "мистецтво говорити"¹. Взагалі, термін "риторика" має декілька різних, але суміжних між собою визначень. Отже, риторика — це:

¹ С.В.Тягнирядно. До питання про сутність поняття риторики. — Наука і освіта, № 1-2, 2005 — 150 с. с. 96-97 URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4402/1/30.pdf> (Дата звернення: 24.05.2022)

- наукова дисципліна, що вивчає закономірності породження й передачі правильно організованої інформації, гарної мови і якісного тексту.
- мистецтво переконання;
- мистецтво красиво говорити (за Цицероном, Квінтіліаном)²;
- риторика — це мистецтво прикраси (тропи, риторичні фігури);
- риторика — це взаємозв'язок думки і слова³.

Риторика є невід'ємною частиною сучасного світу: нею користуються не тільки політики, а й рекламні агенції, блогери, вчителі, взагалі кожна людина в побуті. Але політична риторика є особливо значущою. Політична риторика моделює політичну реальність. Головним оратором політичної сфери в більшості країн світу є президент, оскільки саме він вважається головою держави (номінально чи реально). Саме його слова мають найбільший авторитет для громадян держави, саме він представляє країну на міжнародній арені та саме він стає уособленням країни, яку очолює.

1.2. Роль риторики в політичній комунікації

Риторика відіграє значну роль в політичній комунікації. Це могутній інструмент, який допомагає політичним лідерам впливати на громадську думку, формувати переконання та мобілізувати маси. Вона має кілька ключових ролей в політичній комунікації.

По-перше, риторика допомагає політичним лідерам переконати свою аудиторію в правильності своїх ідей, позицій та політичних програм. Вона включає в себе використання переконливих аргументів, логічних розрахунків та емоційних засобів впливу для залучення уваги та підтримки громадськості.

По-друге, риторика є засобом мобілізації громадськості. Вона стимулює людей до дії, активної участі в політичному процесі, виборчих кампаніях та

² Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве. / Под ред. М.Л. Гаспарова. — М.: Ладомир. 1994. — 471 с.

³ Є.В.Тягнирядно. До питання про сутність поняття риторики. — Наука і освіта, № 1-2, 2005 — 150 с. с. 96-97 URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4402/1/30.pdf> (Дата звернення: 24.05.2022)

громадських рухах. Риторичні прийоми допомагають впливати на маси та мотивувати їх до змін.

По-третє, риторика сприяє формуванню ідентичності. Політичні лідери використовують риторичні засоби для створення образу своєї аудиторії, для надання їм почуття належності до певної групи чи спільної ідеї. Вона створює образи, символи та навіть слогани, які допомагають людям ідентифікуватися з політичними рухами або партіями.

Крім того, риторика допомагає політичним лідерам керувати враженнями, які створюються у громадськості. Вона дозволяє контролювати спосіб сприйняття та інтерпретації політичних дій, заяв та рішень. Риторичні прийоми використовуються для зміни настроїв, переконань та уявлень громадськості.

Усі ці ролі риторики в політичній комунікації спрямовані на досягнення певних політичних цілей. Вона допомагає лідерам ефективно спілкуватися з громадськістю, впливати на їхнє мислення та дії, формувати думку та залучати підтримку для своїх ідей та програм.

1.3. Президентська риторика

Президентська риторика в наші часи є інструментом реалізації виконавчих повноважень президента, підсиленням в сучасній президенції можливості президентів говорити тоді, коли, де і на будь-яку тему вони виберуть, а також досягати національної аудиторії за допомогою засобів масової інформації⁴.

Хочу зробити припущення, що кожен вид висловлювань, коли його висловлює президент, стає особливим. Тільки президент може висловити президентську промову під час інавгурації і, в процесі, стати "президентом"; тільки президент може видати помилування і, таким чином, звільнити винуватця серйозного злочину; тільки президент може висловити зауваження

⁴ Campbell K. K. Presidents Creating The Presidency : Deeds Done In Words. Chicago : Univ Of Chicago Press.

до законодавчого акту і тим самим запросити його перегляд Верховною Радою (мова йдеться про можливість накладити вето). Ідентичність президента як представника, що виконує конституційні обов'язки та користується своєю виконавчою владою, надає його проловам особливий характер. Повторюючись з часом, президентські форми риторичної дії стають ритуалістичними (наприклад, звернення президента на Новий рік); їх здійснення стає частиною процесу, за допомогою якого президенти виконують свою роль як символічної, а також реальної глави держави.

Президенти звертаються до різноманітних аудиторій, але народ — так званий адресат-спостерігач⁵ — завжди слухає, навіть якщо президентська промова не була спрямована до нього. Досвідчені президенти не тільки адаптуються до всіх своїх слухачів, але також прагнуть перетворити їх на бажану аудиторію. Президенти мають свої уявлення про суспільство та формують свої виступи з метою надати народу особливу ідентичність. Часто ця ідентичність є впізнаваною: президенти часто описують народ як миролюбний, щедрий і демократичний.

Ефективне президентське керівництво пов'язане з ефективною комунікацією. Президенти утворюють народ, оскільки вони мають можливість переконати його уявляти себе так, як це відповідає їхнім поглядам на уряд та світ. Водночас, президенти закликають людей бачити їх, президентство, країну та роль країни у певних контекстах.

Структура деяких президентських дискурсів є загальною обмеженою. Під час інавгурації, наприклад, президенти повинні спочатку бути наділені посадою шляхом складання присяги, перш ніж вони зможуть говорити про об'єднання людей. У національній промові президенти повинні взяти на себе роль національного священика, перш ніж вони зможуть надати значення трагічним подіям, з якими бореться країна. Президенти також повинні очолити

⁵ Campbell K. K. Presidents Creating The Presidency : Deeds Done In Words. Chicago : Univ Of Chicago Press.

націю в оплакуванні загиблих, перш ніж сказати нації, як виконавчі дії гарантуватимуть, що трагедія не повториться.

1.4. Звернення президента як форма риторики

Звернення президента є важливою формою політичної риторики, яка використовується для комунікації з громадськістю та передачі важливих політичних повідомлень. Це спеціально підготовлені виступи, в яких президент звертається до широкої аудиторії, щоб висловити свої погляди, наміри та плани дій.

Звернення президента має кілька ключових аспектів політичної риторики. Перш за все, вони побудовані з урахуванням цілей та потреб політичного лідера. Президент старається впливати на громадську думку, залучити підтримку аудиторії, а також змінити її уявлення та ставлення до певних питань.

У зверненні президента використовуються різні риторичні прийоми для створення впливового ефекту. Це може включати в себе застосування емоційно заряджених слів, підкреслення важливості та актуальності питань, використання переконливих аргументів та фактів, а також вміння спілкуватися з різними групами аудиторії.

Звернення президента також часто мають свою структуру. Вони можуть починатися з введення, включаючи привітання та подяки, далі передають основне політичне повідомлення, подробиці планів та ініціатив, а завершуються закликами до дії аудиторії або закликами до єднання та спільних зусиль.

Крім того, звернення президента можуть бути супроводжувані використанням ритуальних жестів, які підкреслюють вагу та авторитет президента. Це може включати посмішку, рукостискання з представниками аудиторії, мовчазні паузи для підсилення ефекту та інші прийоми невербальної комунікації.

Загалом, звернення президента є потужним інструментом політичної комунікації, який дозволяє лідерам впливати на громадську думку,

створювати ідентичність та сприяти досягненню політичних цілей. Це один зі способів, яким президенти використовують риторику для впливу на суспільство.

У цій роботі розглядаються такі форми президентської риторики, як інавгураційна промова, вітання президента з Новим роком, національні панегірики, промови президента під час війни.

Висновки до розділу 1

Дуже коротко: політичний дискурс неможливий без риторики. У більшості країн світу президент — це головне обличчя держави, навіть якщо його роль у виконавчій владі є суто номінальною. Саме президент представляє державу на міжнародній арені, формує національну ідею, а під час війни ще й повністю реалізує свої повноваження Головного Верховнокомандуючого.

Ефективне президентське керівництво пов'язане з ефективною комунікацією. Тому звернення президента є важливою формою політичної риторики, яка використовується для комунікації з громадськістю та передачі важливих політичних повідомлень.

У зверненні президента використовуються різні риторичні прийоми для створення впливового ефекту. Наприклад, це застосування емоційно заряджених слів, підкреслення важливості та актуальності питань, використання переконливих аргументів та фактів, а також вміння спілкуватися з різними групами аудиторії.

РОЗДІЛ 2

КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТ ЗВЕРНЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО

2.1. Загальні положення про креативний аспект президентської риторики

Взагалі, креативний аспект будь-якої сфери — це аспект, де застосовуються творчі здібності, творчий потенціал людини. Він (аспект) виражає оригінальність, новаторство і унікальність підходу до вирішення проблеми або створення чого-небудь нового. Креатив є у бізнесі, науці та, звичайно, мистецтві. Оскільки риторика — теж мистецтво, креативний аспект в ній виділити не складно.

Можу припустити, що креативний аспект президентської риторики виявляється у здатності президента до виразного, впливового та незвичайного висловлювання своїх ідей та поглядів. Це включає в себе уміння використовувати інноваційні формати комунікації, відмінні від традиційних, знаходити оригінальні шляхи спілкування з громадськістю, вдаватися до риторично-комунікаційних стратегій, тактик і технік.

Президент, який володіє креативною риторикою, може використовувати несподівані, нестандартні способи передачі інформації, що привертають увагу та запам'ятовуються аудиторії. Він може використовувати унікальний стиль мовлення, включаючи гумор, сарказм або невимушеність, що допомагає побудувати емоційний зв'язок з громадськістю та забезпечити більшу доступність та зрозумілість його повідомлення.

У цій дипломній роботі аналізується креатив, до якого вдається Володимир Зеленський. Загалом можна відзначити, що його риторика за весь час політичної кар'єри (від 2019 року до сьогодні) була і є унікальною для українського політичного дискурсу. Що до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що після 24 лютого 2022 року, Зеленський

використовував однакові риторичні прийоми, проте з початком війни його мовний інструментарій збільшився.

Ще під час передвиборчої кампанії Зеленський запроваджував нестандартні підходи до комунікації з громадськістю. Він активно використовував нові медіа-інструменти та технології для досягнення більшої доступності та взаємодії з народом. Наприклад, активно використовував соціальні мережі, особливо — Інстаграм, де на офіційному акаунті Президент зараз має 17 мільйонів підписників⁶.

Це дозволяло (і дозволяє) йому залучати увагу широкої аудиторії, особливо молоді, яка активно користується цими технологіями. До речі, залученню молоді аудиторії також сприяло періодичне використання в риторичі Президента сленгізмів та неформальної мови.

Одним із головних аспектів креативності Володимира Зеленського до початку повномасштабного вторгнення було вміння використовувати гумор та невимушеність у своїх виступах. Це не дивно з огляду на його досвід кар'єри коміка. Він володіє комічним талантом та вміє використовувати його для залучення уваги та створення емоційного зв'язку з аудиторією. Це дозволяло Зеленському побудувати ближчі стосунки з громадськістю та створити позитивний імідж як президента, який є доступним та сприймається як однодумець.

Після 24 лютого 2022 року Володимир Зеленський відійшов від образу веселого та “молодіжного” президента, який створював перші два роки свого президенства. Він змінив діловий костюм на кофту та штани кольору “хакі”, відростив бороду та почав записувати свої виступи з мінімальним гримуванням, демонструючи втому, виснаженість та сум на своєму обличчі.

Головною особливістю риторики Президента України Зеленського під час війни є щоденність. Я поясню: з 24 лютого 2023 року та досі він щоденно публікує свої звернення до народу. Так, він може пропустити один день, а

⁶ Instagram- акаунт Президента України Володимира Зеленського: zelenskiy_official URL:https://www.instagram.com/zelenskiy_official/ (Дата звернення: 24.05.2023)

потом опублікувати два відео наступного дня, як компенсацію. Але навіть таке буває рідко. За проаналізований мною воєнний період (24.02.22 — 31.12.2022) на офіційному сайті Офісу Президента України загалом було опубліковано 506 відеозвернень (як до народу України, так і до міжнародної аудиторії).

Також під час війни Володимир Зеленський часто знімає відеозвернення на мобільний телефон, що також є доволі унікальним феноменом для української політики. Звичайно, він також публікує відео, зняті на професійну камеру, але мобільна зйомка створює можливість ще більше наблизитися до аудиторії, підкріпити образ Зеленського як людини з народу.

Що ж до креативу в риториці, яка звернена до іноземних країн, тут Володимир Зеленський таж використовує формат відео-промов. Йому дозволяють виступати у парламентах іноземних держав, що вже є рідкістю, а тим паче Володимир Зеленський робить це в режимі відеоконференції.

Так, онлайн Президент України за 2022 виступив у Європарламенті, Конгресі США, у парламентах Великої Британії, Польщі, Канади, Німеччини, Ізраїлю, Італії, Японії, Франції, Швеції, Данії, Норвегії, Нідерландів, Бельгії, Австралії, Румунії, Іспанії, Ірландії, Греції, Кіпру, Фінляндії, Південної Кореї, Литви, Естонії, Португалії, Албанії, Ісландії, Словаччині, Мальті, Латвії, Люксембургу, Словенії, Нової Зеландії⁷.

Що цікаво, у промовах перед парламентами інших країн Володимир Зеленський намагається знайти історичні зв'язки між тією державою, до якої звертається та Україною. Наприклад, у парламенті Норвегії він акцентує увагу на ворогові, з яким і в Україні, і в Норвегії є спільний кордон — Росії. Також Зеленський каже про норвезьких вікінгів (Гардариків), які тисячу років тому були частими гостями в Києві та брали участь у формуванні першої Київської

⁷ Перед парламентами яких країн Зеленський виступив за рік повномасштабної війни. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/24/infografika/polityka/pered-parlamentamy-yakux-krayin-zelenskyj-vystupyv-rik-povnomasshtabnoyi-vijny> (дата звернення: 24.05.2023).

держави, а ще про українську княжну Єлизавету Ярославну, яка була дружиною норвезького короля Гаральда III Суворого⁸.

Більш детально креативний аспекти риторики Президента України буде проаналізований у наступних підрозділах. Але як міні-висновок можу сказати наступне. Креативний аспект президентської риторики Володимира Зеленського відображається у його здатності впроваджувати нестандартні та інноваційні підходи до комунікації з громадськістю. Це допомагає йому будувати взаємодію з аудиторією, створювати позитивний імідж та залучати широку підтримку громадськості.

2.2. Риторичні стратегії й тактики, які є характерними для звернень Президента України Володимира Зеленського

Політика є сферою постійної конкуренції та боротьби. Боротьби за владу, за аудиторію. Тому й промови, які є різновидом політичної комунікації, стають головним інструментом для донесення думки політичного діяча у такому конкурентному середовищі. Промови повинні аналізуватися в контексті риторичної боротьби.

Прямим адресатом промов інколи бувають конкретні особи. Наприклад, політичний опонент оратора (згадуються дебати, які проводилися між Володимиром Зеленським та Петром Порошенком, попереднім президентом України), представники іноземних держав, дипломати тощо. Адресатом президентських промов можуть бути державні установи та інституції, а також конкретні групи осіб. Але є ще специфічний адресат президентських промов — адресат-спостерігач — народ країни. Саме через існування такого адресату-спостерігача політики мають можливість "грати на публіку", саме заради цієї категорії аудиторії взагалі існує влада в країні та проводяться вибори.

Політичний оратор намагається зробити свої промови більш видовищними, викликати емоційний фідбек і цим притягнути народ до

⁸ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Норвегії (жестова мова), 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wz4yNeabxLg> (дата звернення: 01.06.2023).

політичних дії та подій, зробити його співучасником.

Через існування вищевказаних факторів у політичному дискурсі формуються три головні стратегії: стратегія на підвищення, стратегія на зниження та стратегія театральності. (За Ольгою Михальовою). У подальшій роботі я буду використовувати саме цю термінологію, яку запропонувала Ольга Михальова⁹.

Опис риторичних стратегій і тактик буду здійснювати на базі її роботи, але з особистою довільною інтерпретацією. Це допоможе більш вдало та систематизовано проаналізувати риторику Президента України Володимира Зеленського.

На мою думку, Володимир Зеленський головним чином використовує дві комунікативні стратегії: "на підвищення" та стратегію театральності. Їх він обрав ще на початку своєї політичної кар'єри та активно реалізовував у передвиборчій кампанії. Хочу зазначити, що стратегія театральності логічно вбудувалася в політичний дискурс Зеленського, оскільки він багато років працював у розважальній і акторській сферах, і це повинно було надати йому досвід вибудовування "конекту" з великою аудиторією.

На меті Володимир Зеленський, на мою думку, має покращення комунікації з громадянами України, наближення до них. Активне використання відео-виступів сприяє усуненню конфліктів і непорозумінь, які можуть виникати в громадян через поточну політичну ситуацію. Комбінація "стратегії підвищення" з елементами театральності допомагає побудувати навколо Володимира Зеленського образ сильного лідера, який вміє взаємодіяти з народом та вирішувати актуальні проблеми.

Взагалі, політична комунікаційна стратегія — це "ментальний процес, застосований політиком у контексті досягнення успіху в робочому процесі;

⁹ Михалёва О.Л. (2009). Политический дискурс: Специфика манипулятивного воздействия. Москва: Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2009 г., с. 252.

план, зумовлений певною метою, який здійснюється поетапно у формі алгоритму”¹⁰.

Будь-яка стратегія політичного дискурсу набуває реалізації через характерні для неї тактики.

Є.В. Ключев розглядає комунікативну тактику як "сукупність практичних ходів у реальному процесі мовленнєвої взаємодії, тобто комунікативна тактика, на відміну від комунікативної стратегії, насамперед співвіднесена не з комунікативною метою, а з набором комунікативних намірів", що є "практичним засобом руху до комунікативної мети"¹¹.

Отже, потрібно визначити, які саме риторичні тактики характерні для кожної риторичної стратегії.

Стратегія "аналіз-мінус" (або стратегія зниження, ("to play on down")) загалом не є характерною для риторики Володимира Зеленського. Проте під час повномасштабного вторгнення він інколи користується деякими тактиками аби виразити негативне ставлення до свого політичного та воєнного опонента — Володимира Путіна.

Особливість стратегії "to play on down" у тому, що вона спрямована на політичного опонента оратора та має на меті позбавлення його суспільної значимості, зниження рейтингу та позицій. Нижче наведено той набір тактик, який інколи використовує Зеленський.

1. Тактика "аналіз-мінус" — це вираження негативного ставлення до дій політичного опонента, яке передбачає використання аргументації та фактичних даних. Реалізуючи таку тактику, політик не виражає свою суб'єктивну думку прямо, а обирає такі риторичні прийоми, аби неявно

¹⁰Мозер М. Є. Комунікативні тактики та стратегії в політичному дискурсі // Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 2020, Т. 12, Вип. 1(25). URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1016/1129> (Дата звернення: 24.05.2023)

¹¹ Ключев Е. В. Речевая коммуникация: Учебное пособие для университетов и институтов, — М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2002- 320с., с.11 — URL: http://library.lgaki.info:404/2019/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D0%B5%D0%B2_%D0%A0%D0%B5%D1%87_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf (Дата звернення: 24.05.2023)

переконати аудиторію в правильності свого ставлення до конкретного опонента.

Володимир Зеленський рідко називає ім'я чи прізвище Володимира Путіна (усього я нарахувала 5 прямих згадувань за аналізований період), зазвичай використовує узагальнення “Росія”, “російське командування” і виражає своє негативне ставлення до таких об'єктів свого мовлення. Проте є приклад, де Зеленський прямо реалізує тактику “аналіз-мінус”:

“У Києві вони вбили молоду родину, поціливши у житловий будинок іранським «Шахідом». Хлопець і вагітна дівчина на шостому місяці... Володимир Путін може записати собі чергове «досягнення» — убив іще одну вагітну жінку”¹².

У цій промові Володимир Зеленський не каже прямо “Путін — вбиває тисячі людей”, але використовує алегорію: “чергове досягнення”, маючи на увазі, що це не перше вбивство на його совісті та зовсім не привід для гордощів. Така тактика разом з використанням емоційного образу мертвої вагітної жінки дозволяє передати різко негативну оцінку діям Путіна, який розпочав повномасштабну війну в Україні.

2. Тактика викриття, аргументованого звинувачення — наведення аргументів, які роблять явною вину або злочинність якоїсь особи. Ця тактика дуже схожа на тактику звинувачення, але відрізняється наявністю аргументації:

“Російські війська атакували Запорізьку атомну станцію. Найбільшу у Європі. Вона одна могла бути як шість Чорнобилів. Російські танкісти знали, що вони обстрілюють. Прямою наводкою — по станції”¹³.

Тут Володимир Зеленський оголошує факт — ЗАЕС була обстріляна російськими військами в ніч на 4 березня.

¹² Офіс Президента України. Світ може і повинен зупинити цей терор. Звернення Володимира Зеленського 17.10.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3XrZBs11DNw> (дата звернення: 01.06.2023).

¹³ Офіс Президента України. «Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію України та Європи». Звернення Володимира Зеленського., 04.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gKFyL9a3a5k> (дата звернення: 01.06.2023).

3. Тактика образи — експліковане, явне приниження конкретної особи чи групи з використанням емоціонального компоненту замість аргументації. Таким чином у політичній комунікації реалізується вербальна агресія (яка зараз спрямована Зеленським на кооперацію, на вираження обурення всієї української нації).

*“Знайдемо кожну **сволоту**. Яка стріляла по наших містах. По наших людях. Яка бомбила нашу землю. Яка запускала ракети. Яка давала наказ і натискала на “Пуск”¹⁴.*

У цьому прикладі все просто — агресія без наведення чіткої аргументації. Але потрібно зробити ремарку. Якщо аналізувати цю промову в контексті щоденних відеозвернень Зеленського, можна сказати, що аргументація все ж таки присутня, тільки міститься вона у різних президентських виступах.

*“В Україні 15 атомних блоків. А у російських військових — повністю **відбита пам’ять про Чорнобиль**”¹⁵.*

У цій фразі немає прямої образи, вона завуальована використанням зниженої лексики, за допомогою якої реалізується вербальна агресія на адресу російських військових. Проте, це все ж таки тактика образи.

Таким чином, спільною рисою всіх тактик стратегії на зниження є висловлення негативного ставлення до прямого адресата чи до того об’єкту, що обговорюється. Отже, стратегія "гри на зниження" блокує "стратегію на підвищення".

Стратегія на підвищення (“to play on up”)

Ця стратегія полягає в підвищенні статусу особистості самого мовця.

¹⁴ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpHBlkdWg> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁵ Офіс Президента України. «Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію України та Європи». Звернення Володимира Зеленського. 04.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gKFyL9a3a5k> (дата звернення: 01.06.2023).

1. Тактика "Аналіз-плюс" — це такий розгляд ситуації, який базується на фактах і аргументах та полягає в імпліцитному вираженні позитивного ставлення до ситуації.

Прикладом того, як Володимир Зеленський реалізує цю тактику, можуть стати його новорічні звернення у 2020/2021/2022 роках. Зеленський розглядає ті зміни, які відбувалися в Україні за часи його президентства. Він подає їх як результат своєї роботи, хоча прямо не наголошує на цьому. Він намагається змістити фокус промови зі своєї особистості, кажучи про те, що не він чинить позитивні зміни в державі, це роблять самі українці. Але тут існує імпліцитна інформація про те, що саме за часи його правління людей стали цінувати й життя в країні поліпшилося. Дозволю собі розширену цитату з новорічного привітання Президента України з 2022 роком:

“І як гучно пролунала Україна на Євробаченні, на музичній арені. Скільки ми наробили там шуму! І як тихо, без зайвих слів і вагань, професійно й мужньо наші військові розвідники врятували тисячі людей в Афганістані. Весь світ аплодував їм стоячи! <...> А як ми налякали олігархів? Вперше вони бояться закону. Одного закону. І настільки бояться, що лякають всіх нас. Лякали, що ми замерзнемо. Але ціни на газ для наших громадян не зросли. І це факт. Лякали, що ми будемо голодні. А ми вперше зібрали понад 100 мільйонів тонн урожаю. І це рекорд для незалежної держави”. <...> Але для мене це не перемога, а норма. Так було просто тому, що так має бути. Я радий, що ми вперше будемо для військових літаки спільно з «Антоновим», флот — спільно з Британією, дрони, корвети — спільно з Туреччиною, а ракети будемо самі¹⁶.

Також для того щоб підкреслити значущість своєї заслуги та масштабність недоопрацювання попередників, той, хто говорить, використовує прийом плюралізації "мільйони українців": Мільйони українців стали реальними власниками своєї землі.

¹⁶ Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський вітає з Новим роком., 31.12.2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ou2fxVSb7oY> (дата звернення: 01.06.2023).

І взагалі, початок новорічної промови Володимира Зеленського вже виражає яскраве протиставлення його привітання привітанням попередніх президентів. Він акцентує увагу на своїй унікальності, на тому, що зараз буде не тривіальне новорічне звернення президента: *“Президенти спочатку трішки жаліються, потім трішки більше виправдовуються, але загалом хваляться про те, що було зроблено. Але цей рік — він особливий”*¹⁷.

Таким чином, під час використання тактики "аналіз-плюс", оратор описує ситуацію як позитивне явище, але не експлікує свого позитивного ставлення до подій, людей та їх вчинків.

2. Тактика презентації — демонстрація в позитивному вигляді якоїсь особи.

Аби реалізувати цю тактику, Володимир Зеленський прямо вказує на позитивні риси об'єкту свого мовлення. Використовує такі мовні засоби, що експліковано (прямо) виражають позитивну оцінку. Як приклад — промова Зеленського в парламенті Японії, де він виражає позитивну оцінку дій своєї дружини, Першої леді України:

*“Ще у 2019 році, буквально через півроку, як я став Президентом України, моя дружина Олена взяла участь у проекті для дітей з особливостями зору. У проекті зі створення аудіокнижок. І озвучила саме японські казки. Українською мовою”*¹⁸.

3. Тактика самопрезентації — надання позитивної оцінки об'єкту мовлення, демонстрація самого оратора як привабливої політичної фігури. Наочним прикладом є промова Володимира Зеленського від 31 грудня 2018 року, коли він вперше офіційно заявив про свій намір стати кандидатом на пост Президента України:

¹⁷ Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський вітає з Новим роком., 31.12.2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ou2fxVSb7oY> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁸ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до народу й політиків Японії., 23.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WQeRZUMwZxg> (дата звернення: 01.06.2023).

“Ви знаєте, на відміну від наших великих політиків я не хотів вам марно обіцяти. І зараз, за декілька хвилин до Нового року, я вам децю пообіцяю. І одразу виконаю. Дорогі українці! Я обіцяю вам піти в президенти України. І одразу виконую: я іду в президенти України”¹⁹.

Тут він створює собі позитивний образ людини, яка виконує свої обіцянки й не дає пустих надій. Він усвідомлює, що така риса є важливою для президента, тому й робить її центром своєї міні-промови, використовуючи прийом паралелізму: “великі політики марно обіцяють, я — обіцяю й одразу виконую”. Така тактика підвищує статус оратора в очах потенційного електорату та викликає позитивні емоції.

4. Тактика відведення критики — надання аргументованих доказів, які можуть виправдувати певні дії чи поведінку людей. Ця тактика може поєднуватися зі створенням негативного образу опонента. Наприклад, 7 жовтня на засіданні Європейській Раді Володимир Зеленський каже:

“Очевидно, що Росія не хоче ніяких справжніх переговорів. Бо якби хотіла, то відреагувала б на десятки наших пропозицій і намагань. Росія просто хоче виграти час”²⁰.

Заради відводу критики від українських дипломатів, Володимир Зеленський звинувачує російську сторону у відсутності ефективного переговорного процесу. Одразу ж після цього він пояснює, що українська сторона зробила десятки пропозицій та намагань, аби довести, що українська сторона виконала свою частину дипломатичних обов’язків.

5. Тактика самовиправдання — заперечення негативних суджень про об’єкти, що критикується ззовні, а також відмежування оратора від такого об’єкту, якому надається негативна оцінка. Завданням промовця є не заперечення своєї причетності до негативно оцінених подій, а спроба

¹⁹ Студія Квартал 95 Online. Володимир Зеленський: Я іду в Президенти України!, 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Jjc4kcx8mlw> (дата звернення: 01.06.2023).

²⁰ Офіс Президента України. Володимир Зеленський виступив під час засідання Європейської Ради, 07.10.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cpEtzBNIUWw> (дата звернення: 01.06.2023).

виправдувати свою поведінку, показати її з іншого боку, з якого вона виглядає виправданою або необхідною. Тактика самовиправдання схожа на тактику відведення критики, але між ними є помітна різниця: тактика самовиправдання є суб'єктивною, тому що її основою є вираження особистої думки мовця.

Найбільш наочним прикладом реалізації тактики самооправдовування Володимира Зеленського є його інтерв'ю *Washington Post*, де він намагається пояснити, чому не попередив громадян перед початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, хоча мав інформацію про нього. Зеленський назвав як причину свого побоювання, що українці запанікують, втечуть з країни та спровокують економічний колапс: .

*“If we had communicated that ... then I would have been losing \$7 billion a month since last October, and at the moment when the Russians did attack, they would have taken us in three days.”*²¹ [Якби ми це повідомили... то я б втрачав 7 мільярдів доларів на місяць з жовтня минулого року, а в той момент, коли росіяни напали, вони б забрали нас за три дні» — переклад автора дипломної роботи — переклад автора дип. роб.].

Він додав, що подальші події — коли російські війська не змогли дістатися до столиці — свідчать про те, що він зробив правильний вибір.

Важливо зазначити, що для ефективної реалізації стратегії на підвищення промовець повинен демонструвати свою силу, упевненість та компетентність, оскільки він формує позитивний ментальний простір, в якому концентрується на піднесенні своєї особистості та особистості своїх союзників.

Стратегія театральності

Стратегія театральності — головна стратегія, яку використовує Володимир Зеленський. У політичному дискурсі, як і в акторській сфері, важливо правильно будувати комунікацію з глядачами/слухачами/взагалі реципієнтами. Оскільки минулою професією теперішнього президента

²¹ Isabelle Khurshudyan. An interview with Ukrainian President Volodymyr Zelensky. *Washington Post*, URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/08/16/zelensky-interview-transcript/> (Дата звернення: 24.05.2023)

України була професія актора, стратегію театральності він реалізує професійно. Як вище зазначалося, одна зі сторін політичної комунікації — народ — є не прямим адресатом, а адресатом- спостерігачем. Спостерігачі зазвичай сприймають політичні події як такі, що відбуваються навмисно для них та повністю віддаються на їх розсуд. Отже, саме існування стратегії театральності виправдане існуванням народу та спрямоване на нього.

1. Тактика спонукання — прямий заклик аудиторії до певних дій чи бездіяльності, до прийняття певної точки зору. Володимир Зеленський виражає спонукання шляхом прямого звернення до адресатів, зазвичай використовуючі конструкції, які виражають суб'єктивну модальність: “я звертаюсь”, “я прошу”, “я хочу”, “я сподіваюсь на вас” тощо. Прохання також виражає зазвичай прямо, використовуючи фрази “не ігноруйте проблему”, “підтримуйте нас” тощо. Тактика спонукання Зеленського поєднується зі стратегією на підвищення, адже, під час прохань промовець повинен переконати реципієнтів у тому, що він чи його ідеї є корисними для всіх; презентувати себе з позитивного боку й вплинути на ті риси особистості своїх адресатів, які об'єднують їх з промовцем.

Наприклад, у промові в парламенті Канади Президент України каже: *“Я прошу вас: не зупиняйтеся. Не зупиняйтесь у допомозі Україні. У лідерстві та в намаганнях повернути мир на нашу мирну землю. Я вірю, я знаю, що вам це до снаги”*²².

У виступ Президента України перед університетською спільнотою Чилі Володимир Зеленський також виражає прохання:

*“І я не прошу у вас дуже багато. Я прошу вас поширювати у своїй країні та у своєму регіоні тільки правду про цю війну. Треба протистояти російській пропаганді”*²³.

²² Офіс Президента України. Виступ Володимира Зеленського перед урядом і парламентом Канади., 15.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cHfl0ivXmN8> (дата звернення: 01.06.2023).

²³ Офіс Президента України. Володимир Зеленський поспілкувався з університетською спільнотою Чилі, 17.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2MtPDI29JkM> (дата звернення: 01.06.2023).

Хоча більшість прохань Зеленського адресовано головам іноземних демократичних держав та міжнародним організаціям, інколи він також використовує тактику спонукання у зверненнях до громадян України:

“І я прошу всіх, у кого є така можливість, спілкуватися з людьми на окупованому півдні, на Донбасі, на Харківщині. Говоріть їм, говоріть їм про Україну. Говоріть їм правду”²⁴.

Коли Володимир Зеленський прямо згадує своїх адресатів (українську чи міжнародну аудиторію), у промові він намагається або об’єднатися з ними, наприклад, шляхом введення ми-інклюзивного:

“Якщо ми — українці. Ми об’єднуємося. Ми робимо все, щоб захистити своє. Українців не треба переконувати, щоб ставали добровольцями. Українців не треба стимулювати, щоб почали допомагати одне одному”²⁵.

Також часто він використовує звертання “друзі” як до іноземної аудиторії, так і до українців. У промові від 24 березня це слово використовується у спільному контексті: Вільні люди вільного світу! Українці та громадяни всіх держав, які цінують свободу! Друзі! 24 березня — місяць нашого спротиву²⁶.

2. Тактика кооперації — експліковане (пряме) звернення до адресатів з метою об’єднання з ними (наприклад, ідеологічного), з метою показати, що мовець належить до певного соціального прошарку, соціуму чи групи, аби збільшити свою аудиторію та досягти певних комунікативних цілей. Важливо зазначити, що промовець може насправді й не належати до тієї групи, з якою намагається себе об’єднати. Головне завдання для нього — переконати аудиторію, що це правда.

²⁴ Офіс Президента України. Відбудуємо все, що зруйнували окупанти, від Волновахи до Чорткова. Звернення Президента 13.06.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hXzQ2A8dsew> (дата звернення: 01.06.2023).

²⁵ Офіс Президента України. «Разом — переможемо. Слава Україні!» Звернення Президента Володимира Зеленського., 14.03. 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=BZ_D0iLdZ6o (дата звернення: 01.06.2023).

²⁶ Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського до українців і народів світу (жестова мова), 24.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8IPVIYP1ZXE> (дата звернення: 01.06.2023).

Наприклад, у промовах, орієнтованих на Захід, Зеленський буде кооперацію за фактором демократичності:

“Вимагайте більше захисту для Європи, більше захисту для України — як частини демократичного світу”²⁷.

“І зараз особливо важливо підставити плече Україні, показати всю могутність демократичного світу. І якщо ми хочемо боротися за свободу разом, то тоді ми просимо в наших партнерів... А якщо ми реально виборюємо свободу та захист для демократій разом, то ми маємо право вимагати допомогу в цей переломний непростий момент”²⁸.

Тактика кооперації дуже важлива для риторики Володимира Зеленського. Протягом усіх років президенства він намагається створити національну ідею, збудовану на відчутті спільності між усіма громадянами України. До того ж, під час війни виникла потреба скооперуватися з усім світом, аби залучити більше іноземної підтримки для боротьби з російською агресією.

3. Тактика розмежування — акцентування уваги на відмінностях між позиціями та думками мовця та його опонентів, поділ на “свої” та “чужих”. Для такого розмежування часто використовуються займенники третьої особи “він, вона, вони”, аби виключити опонентів зі “свого світу”. Володимир Зеленський постійно протиставляє Україну та Росії, “нас” та “їх”, що не дивно в умовах активного збройного конфлікту:

“Побачите, як сяють очі наших людей і п’яти окупанта. Вони назвуть це "жестами доброї волі". Ми назвемо це перемогою”²⁹.

²⁷ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського (жестова мова), 25.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3zFAZ4ezNYE> (дата звернення: 01.06.2023).

²⁸ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 35-го дня війни (жестова мова), 30.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TcrDFyYDL7U> (дата звернення: 01.06.2023).

²⁹ Офіс Президента України. 200 днів українського спротиву. Звернення Володимира Зеленського 11.09.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W6v3mLLeKQY> (дата звернення: 01.06.2023).

Яскраве протиставлення “ми” — “вони” чітко розмежує існування двох світів, поляризує об’єкти, ділить світ на дві фракції “добра” і “зла”. Ця риторична тактика надає можливість акцентувати увагу аудиторії на великій прірві, яка лежить між російськими солдатами та українськими громадянами. Відмежування також підкреслено синтаксичним паралелізмом та іронією “сяють очі — сяють п’яти”.

Інший приклад: *Вони хіба що не роблять мило з людей, не роблять абажури зі шкіри... <...> Найжорстокіші знущання з іще живих людей. І безмежна, нічим не прикрита ненависть, з якою вони виправдовують цю війну, яку вони й розпочали*³⁰.

Цей вислів демонструє намір оратора відмежуватися від тих дій, які вчиняє російська армія. Тут тактика розмежування поєднується з тактикою звинувачення та реалізується через риторичний прийом гіперболи “роблять мило з людей...абажури зі шкіри”. Таке наголошення посилює негативний ефект та чітко змальовує образ ворогів-монстрів. Розмежування можна спостерігати також у зверненні Володимира Зеленського до громадян Білорусі: *“А вы спали, братья-белорусы. А мы проснулись”*³¹.

Посилення емоційного впливу може відбуватися за допомогою анафори, повторення фрази на початку двох пов’язаних за змістом речень “вони кажуть про переговори”. У результаті ця частина промови набуває рис іронізування, оскільки чітко простежується меседж “кажуть одне, роблять інше”:

*“Вони кажуть про переговори, але оголошують мобілізацію. Вони кажуть про переговори, але оголошують псевдо-референдуми на окупованій території України”*³².

³⁰ Офіс Президента України. Всюди, де є Україна, буде наш прапор. Звернення Президента. 17.09.2022, 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=laJMkEH5J_M (дата звернення: 01.06.2023).

³¹ Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський звернувся до громадян Білорусі (жестова мова), 27.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iwkFfesUFxY> (дата звернення: 01.06.2023).

³² Офіс Президента України. Під час виступу на засіданні Генасамблеї ООН Володимир Зеленський представив українську формулу миру, 22.09.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5eWjC0rEkTw> (дата звернення: 01.06.2023).

4. Тактика інформування — наведення денних без явного вираження ставлення промовця до них. Аби реалізувати таку тактику, Президент України просто надає інформацію, а аудиторія сама може формувати свою думку щодо неї.

Ця тактика є найбільш поширеною та, разом з тим, найменш значущою для формування політичного президентського дискурсу. Володимир Зеленський використовує її постійно. Надання інформації про поточний стан речей в державі був особливо важливим під час коронавірусної пандемії, а також залишається важливим й зараз, під час війни.

Наприклад, інформування населення під час коронавірусної пандемії:

“Почну з приємних новин. Сьогодні в "Борисполі" приземлився другий літак з Китаю. Він доставив 300 тисяч спеціальних респіраторів та 35 тисяч захисних костюмів для лікарів, військових і поліцейських. <...> ми очікуємо прибуття окремою доставкою ста тисяч високоточних ПЛР-тестів”³³.

Часто Президент інформував народ про кількість зафіксованих випадків захворювання на коронавірус:

“Станом на ранок 18 березня в Україні зафіксовано 14 випадків захворювання на коронавірус. 10 — у Чернівецькій області, три в Київській та один — у Житомирській. Два з випадків, на жаль, летальні”³⁴.

Інформування під час війни загалом стосується новин про обстріли, про зміну лінії фронту, про поставки гуманітарної/фінансової/збройної допомоги тощо:

“Тривають дуже жорстокі бої на Донбасі. Щодня повторюю ці назви: Сєвєродонецьк, Лисичанськ, Бахмут, Слов’янськ, багато-багато інших.

³³ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо прибуття чергового літака з медичним вантажем з Китаю., 29.03.2020. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FJEdOAbu9cU> (дата звернення: 01.06.2023).

³⁴ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо протидії коронавірусу., 18.03.2020. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qpRVgP5-7pY> (дата звернення: 01.06.2023).

Повторюю на нарадах з військовими, з дипломатами, у розмовах з представниками держав-партнерів”³⁵.

“Розгортаємо по всій країні й наш новий проект підтримки людей — “Пункти незламності”. За підсумками цього дня підготовлено вже понад 4 тисячі таких пунктів. Заплановано ще більше. <...> Уже працює спеціальний сайт nezlamnist.gov.ua, на якому розміщена мапа таких пунктів по всій країні. Вона постійно оновлюється”³⁶.

5. Тактика обіцянки — добровільне взяття відповідальності на себе щодо виконання певних дій в майбутньому. Часто використовуються дієслова майбутнього часу доконаного виду. Виражається модальність впевненої обіцянки, а про подію кажуть як про факт найближчого майбутнього. Можливість чи неможливість виконання дій взагалі не обговорюється.

Під час війни Володимир Зеленський уникає використання прямих обіцянок. За проаналізований мною період він використовував слово “обіцяю” лише 3 рази і тільки на тему відновлення пошкодженого житла:

“Ми все відбудуємо! Я вам особисто обіцяю”³⁷.

“Я обіцяю кожному, кожному українцю, який втратив свій дім, який втратив свою квартиру внаслідок бойових дій чи обстрілів, що держава відновить усе. Відновить самостійно”.

Часто обіцянки Володимира Зеленського стосуються звернень до його політичних союзників: *“Запевнив пана Президента в тому, що Україна докладе всіх зусиль, щоб кожна країна, яка має зацікавленість у нашій*

³⁵ Офіс Президента України. Зробимо все, щоб економічна активність відроджувалася. Звернення Володимира Зеленського 10.06.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b5Vk9ILWjP8> (дата звернення: 01.06.2023).

³⁶ Офіс Президента України. Допмагаючи один одному, ми зможемо пройти цю зиму. Звернення Володимира Зеленського 22.11.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eT0F13sGMmQ> (дата звернення: 01.06.2023).

³⁷ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського у 15-й день війни., 10.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fWAdJRyISXU> (дата звернення: 01.06.2023).

агропродукції, могла забезпечити своє споживання. Обговорили також інші питання стабільності й нашу співпрацю в міжнародних організаціях”³⁸.

Часто під час інавгураційних промов президенти використовують тактику обіцянки. Володимир Зеленський навіть під час складання присяги уникає слова “обіцяю”, але використовує синонімічні слова:

“Можу запевнити — задля того, щоб наші герої більше не гинули, я готовий на все. І я точно не боюсь ухвалювати складні рішення, я готовий втратити свою популярність, свої рейтинги, і якщо буде потрібно — я без вагань готовий втратити свою посаду, щоб тільки настав мир”³⁹.

Володимир Зеленський, не використовуючи пряму обіцянку, подає проблему, яку потрібно вирішити, як виклик: *“Наш наступний виклик — це повернення втрачених територій”⁴⁰.*

6. Тактика прогнозування — передбачення подальших подій в політичній, економічній чи соціальній реальності на підставі наявних даних шляхом їхньої інтерпретації. Дієслова доконаного виду дозволяють імплікувати думку про те, що таке прогнозування вже виправдувалося. Зазвичай Володимир Зеленський вдається до тактики прогнозування, коли застерігає іноземні держави про можливі подальші дії РФ, які містять в собі потенційну загрозу:

“Але якщо не зупинити Росію зараз і в Україні, якщо не зупинити її перемогою України, то всі ці російські вбивці неминуче опиняться в інших країнах”⁴¹.

³⁸ Офіс Президента України. Росія повинна відповідати за створення загрози для АЕС. Звернення Володимира Зеленського 05.08.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wN9MwgE0Qik> (дата звернення: 01.06.2023).

³⁹ Офіс Президента України. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського, 2019. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wewKcLfj_YM (дата звернення: 01.06.2023).

⁴⁰ Офіс Президента України. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського, 2019. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wewKcLfj_YM (дата звернення: 01.06.2023).

⁴¹ Офіс Президента України. Президент виступив на засіданні РБ ООН, присвяченому підтриманню миру та безпеки в Україні, 24.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0hR9-mN8CWs> (дата звернення: 01.06.2023).

Такі прогнози Володимир Зеленський робить не стільки для простого передбачення майбутнього, скільки для реалізації риторики страху (про це окремо у підрозділі 2.4.)

Також тактика прогнозування реалізувалась у інавгураційній промові Володимира Зеленського: *“Ми збудуємо країну інших можливостей. Де всі рівні перед законом, де є чесні та прозорі правила гри. Одні для всіх. А для цього до влади повинні прийти люди, які будуть служити народу”*⁴².

7. Тактика попередження — застереження, що попереджає повідомлення про можливі події, дії, ситуації. Цю тактику Володимир Зеленський зараз також використовує з метою реалізації риторики страху:

*“Світ багато десятиліть боровся за належний контроль над усіма діями з ядерними матеріалами і радіаційну безпеку. І якщо зараз світу не вистачає сили й рішучості, щоб захистити одну атомну станцію, то це означає, що світ програє. Програє терористам. Поступається ядерному шантажу. А це може бути прецедент, який побачать й інші терористи”*⁴³.

8. Тактика іронізування — найголовніша тактика, яку Володимир Зеленський використовував у своїй риториці в перші роки президенства.

Вважаю за необхідне приділити їй особливу увагу і проаналізувати в окремому підрозділі 2.2.

2.2. Гумор як важлива складова риторики Володимира Зеленського в довоєнні роки

Аналізуючи президентську риторику Володимира Зеленського не можливо не приділити особливу увагу використанню гумору та інших засобів створення комічного. Саме гумор відіграв значну роль у передвиборній

⁴² Офіс Президента України. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського, 2019. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wewKcLfj_YM (дата звернення: 01.06.2023).

⁴³ Офіс Президента України. Потрібно переходити від закликів до нових жорстких санкцій проти Росії. Звернення Президента 15.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2PWY9hsQIJ0> (дата звернення: 01.06.2023).

кампанії шостого президента України і дозволив йому завоювати серця великої української аудиторії.

На думку Кривенко С. О., комічне в публічному дискурсі можна досліджувати на рівні одного символу (недоречність, обмовка, помилка), на рівні акту комунікації (жарти, висміювання) або на рівні наративу (що дає змогу виділити комічного героя, смішного у своєму образі та у взаємодії з іншими дійовими особами)⁴⁴.

У риторичі Володимира Зеленського комічне — а саме, гумор та іронія — виражається якраз на рівні акту комунікації. Він використовує іронізування, як риторичну тактику. Ця тактика — це здійснення впливу на адресатів через застосування прийому комічного — іронії, створення контрасту між тим, що сказано, та тим, що мається на увазі. Присутність іронії дозволяє зрозуміти, що промовець не поділяє точку зору своїх опонентів та може дозволити собі трохи неформальності на їхню адресу.

Володимир Зеленський активно використовував тактику іронізування та гумору до початку повномасштабного російського вторгнення. Під час війни він також використовує іронію, але вже рідше та більш похмуру.

Ось приклади іронізування:

“Ми постійно чули про економічний стрибок, але є враження, що економіка брала розгін, спіткнулась і ризикує проїхатись обличчям по землі”⁴⁵.

“За новим механізмом деяким лікарням вистачить коштів хіба що на дверний замок і плакат: “Ми закрились. Тримайтесь. Удачі”⁴⁶.

⁴⁴ Кривенко С.О. Комічне в українському політичному дискурсі. Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (47), 2020, с.43. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/229415/228335> (Дата звернення: 24.05.2022)

⁴⁵ Президент України Володимир Зеленський. Виступ Президента України Володимира Зеленського на позачерговому засіданні Верховної Ради [04.03.2020]. *Офіційний сайт Офісу Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-na-pozacher-60017> (Дата звернення: 24.05.2023)

⁴⁶ Президент України Володимир Зеленський. Послаблення карантину та другий етап медичної реформи: звернення Президента до українців [04.05.2020]. *Офіційний сайт Офісу Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/poslablennya-karantynu-ta-drugij-etap-medichnoyi-reformi-zve-60981> (Дата звернення: 24.05.2023)

“Річ у тому, що в окремих політичних партій активізувався вірус, який сидить у них останні 28 років. Цей вірус має назву “хитрозробленість”⁴⁷.

“Виявилося, що в лікарнях та аптеках багато чого немає. Чому? Просто дехто втратив нюх ще задовго до “ковіду”⁴⁸.

У цих прикладах критика політичних опонентів Володимира Зеленського приймає форму легкого іронічного глузування, а не відвертого сарказму, до якого він вдавався до початку політичної кар’єри, під час виступів у “95 Кварталі”. До того ж, іронія в зазначених прикладах не агресивна, а перформативна, театральна. За допомогою такої іронія відбувається позитивна самопрезентація автора (тактика, про яку я вже казала вище) — він сприймається як людина ерудована та з почуттям гумору.

Цікавою формою вираження іронії є відеоролік “Зеленський йде на дебати!”, де Володимир Зеленський “приймає виклик” Петра Порошенка й погоджується на дебати. Наводжу фрагмент тексту цієї промови:

“Звертаюсь до Петра Порошенко. Ви кличете мене на дебати. Мріяли, що я втечу, відморозжусь, заховаюсь. Ні, я це не ви в 14-ми році. Я приймаю виклик. Ось мої умови. <...> Даю вам 24 годи. Думай...те”⁴⁹.

Антураж відеозвернення вражаючий. Відео знято в стилі трейлеру до якогось блокбастеру: напружена енергійна музика, впевнена хода Володимира Зеленського, кадр, де він різко застібує піджак, передфінальна фраза “даю вам 24 години”. Усе це створює атмосферу серйозності, але з елементом іронізування, жарту. Такий підхід створює враження сильної впевненості та зверхнього ставлення до опонента.

⁴⁷ Президент України Володимир Зеленський. Коронавірус, виплати лікарям і місцеві вибори: звернення Президента України до громадян [06.05.2020]. *Офіційний сайт Офісу Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/poslablennya-karantinu-ta-drugij-etap-medichnoyi-reformi-zve-60981> (Дата звернення: 24.05.2023)

⁴⁸ Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський вітає всіх з прийдешнім 2021-м роком, 2020. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ppduWDo_b3E (дата звернення: 01.06.2023).

⁴⁹ Зе!Президент. Володимир Зеленський іде на дебати!, 2019. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7hqP701LQt8> (дата звернення: 01.06.2023).

Окремо відзначу фінальне слово “думайте”, яке через наявність паузи між частинами слова “думай” та “-те” виглядає дуже зухвало.

Під час повномасштабної війни тактика іронізування у промовах Володимира Зеленського стала менш поширеною. Проте він досі нею користується:

“Завершилася вже 25-та доба, як російські військові поїхали "на навчання", а опинилися на нашій землі. Всі вони так кажуть, коли потрапляють у полон”⁵⁰.

“Росія "привітала" (прим. автора дип. роб. — похмура іронія) Україну з Великоднем повітряною загрозою майже по всій нашій державі, ракетним ударом по Полтавській області, ракетними ударами по Кременчуку”⁵¹.

Також прикладом вдалого використання тактики іронізування може бути момент у відеозверненні Зеленського від 6 березня, де у кінці промови він демонстративно торкнувся мікрофону та відвів його в бік. Цей жест був реакцією (своєрідним “тролінгом”) на відео-виступ Володимира Путіна, де помітно, як його рука проходить крізь мікрофон, що може вказувати на використання “хромакею” чи монтажу. У такий спосіб Володимир Зеленський довів “справжність” свого виступу та викликав сміх в аудиторій, чим принизив свого політичного опонента⁵².

2.3. Риторика сорому

З початку повномасштабного російського вторгнення Володимир Зеленський у своїх зверненнях до іноземних держав активно використовує так

⁵⁰ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 25-го дня війни (жестова мова), 21.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UYi86RI2sC8> (дата звернення: 01.06.2023).

⁵¹ Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського вранці 61-го дня війни (жестова мова), 25.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=c8IET813418> (дата звернення: 01.06.2023).

⁵² Апостроф TV. Зеленський потролив Путіна за його мікрофон в бункері, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Bwifg7x0ZwE> (дата звернення: 01.06.2023).

звану риторику сорому. Цей термін інколи можна зустріти у аналітичних статтях закордонних медіа⁵³.

Риторика сорому полягає в структуруванні повідомлення таким чином, щоб апелювати до совісті адресатів повідомлення, викликати в них почуття сорому чи провини за свої дії та/або бездіяльність. Прикладом використання риторики сорому в побуті можуть бути дорікання матері, яка говорить дорослому синові, що він ніколи її не відвідує. Зеленський використовує риторику сорому, це для того, щоб показати, що країни роблять недостатньо для України, або не розуміють, що допомога Україні — це допомога собі та Європі.

Вказуючи на моральні недоліки, президент Зеленський може прямо чи опосередковано завдати ганьби країнам та організаціям.

Стівен Коллінсон каже так: "Ведучи екзистенційну боротьбу за власну націю, Зеленський використовує патріотичний символізм, історичні травми та ідеалізоване "я" — образи, які люди мають про свої країни, щоб інкапсулювати відчайдушне становище його власного"⁵⁴.

Президент Зеленський очікує великої підтримки від світу. Він використовує весь реєстр риторики у своїй словесній боротьбі за Україну, кидає виклик моральним якостям людей, країн і політиків.

Ось фрагмент з промови Володимира Зеленського на засіданні Європейської Ради:

[До Віктора Орбана, прем'єр-міністра Угорщини] *"У Маріуполі — там такі самі люди. Дорослі і діти. І дідусі, і бабусі. І їх там тисячі. І цих тисяч вже немає. А ти вагаєшся, запроваджувати санкції чи ні? Вагаєшся,*

⁵³ Moira Donegan. Zelenskiy wants to shame the west into action. Will it work? [16 Mar 2022] *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/16/volodymyr-zelenskiy-address-us-congress> (Дата звернення: 24.05.2023)

⁵⁴ Stephen Collinson. Zelensky taps national psyches of other countries as he appeals to save his own [16.03.2022]. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2022/03/16/politics/zelensky-speech-national-psyches/index.html> (Дата звернення: 24.05.2023)

пропускати зброю чи ні? Вагаєшся, торгувати з Росією чи ні? Немає часу вагатися. Час уже вирішувати”⁵⁵.

У цьому прикладі риторика сорому повинна була спрацювати максимально потужно, оскільки тут Володимир Зеленський звертається персонально до однієї людини — до прем’єр-міністра Угорщини, Віктора Орбана, і навіть переходить на “ти”.

Президент Зеленський залучив західні країни до підтримки України в війні. Своїми виступами Зеленський зміг надати собі моральний авторитет. На політиків тих країн, які вагалися в прийнятті рішення про підтримку України, швидко чинився тиск. Не самим Зеленським, а через настрій, який виник після виступів.

Номі Клер Лазар каже: *“Зеленський незвичайно використовує сором, а не лише жалість, щоб потребувати допомоги. Він позиціонує себе як моральний авторитет та обличчя «добра» в екзистенційній битві зі злом. Оскільки Захід не може надати «безполітну зону», ніщо з того, що ми можемо зробити, не буде достатньо добрим, тому він може постійно вимагати більшого, поки він також висловлює подяку”⁵⁶.*

Думка президента Зеленського про закупівлю Німеччиною нафти в Росії також є показовим прикладом риторики сорому. У інтерв’ю BBC президент Зеленський виділив Німеччину та Угорщину, звинувативши їх у блокуванні зусиль щодо ембарго на продаж енергоресурсів, від яких Росія має отримати до 250 мільярдів фунтів стерлінгів (326 мільярдів доларів) цього року. Він сказав: *“Заробляти свої гроші чужою кров’ю”⁵⁷.*

⁵⁵ Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського до Європейської ради та народів Європи (жестова мова), 25.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f63-Pj1Pi-g> (дата звернення: 01.06.2023).

⁵⁶ Nomi Claire Lazar. Need an expert? War in Ukraine: President Volodymyr Zelensky's rhetoric [22.03.2022]. *uOttawa*. URL: <https://www.uottawa.ca/about-us/media/need-expert-war-ukraine-president-volodymyr-zelenskys-rhetoric> (Дата звернення: 24.05.2023)

⁵⁷ Clive Myrie and Joel Gunter. Ukraine's President Zelensky to BBC: Blood money being paid for Russian oil. *BBC News*. [14.04.2023] URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61107725> (Дата звернення: 24.05.2023)

Якщо відмежуватися від емоцій, то можна припустити, що залежність Німеччини від російської нафти мало спільного мала з війною в Україні. Проте, Володимир Зеленський робив це питання моральним, переносячи його в площину емоційного. З одного боку — так, можна сказати, що таке твердження не є алогічним, якщо головне — задушити російську економіку, щоб у Росії було менше грошей на війну. З іншого боку, німецькі політики несуть відповідальність за те, що не вводять санкції, які знищують німецький бізнес і робочі місця. Коли президент Зеленський критикує Німеччину, він не зацікавлений у розумінні того, на які жертви повинні піти німці, ставши незалежними від російської нафти. Немає місця нюансам, коли він використовує риторику сорому.

З однієї точки зору, це позитивно впливає на справи України, оскільки кількість допомоги від іноземних держав постійно зростає (докладніше про це — у розділі 3 цієї дипломної роботи). З іншої — викликає зрушення стабільності у світі. Метою цієї дипломної роботи є лише аналіз риторичних особливостей звернень Президента України, тому контекстуальний політичний аналіз та оцінювання дій Президента я робити не буду. Хочу лише звернути увагу на те, що будь-яка риторика має як позитивні, так і негативні наслідки.

В інтерв'ю Economist у квітні 2022 року Зеленський ділить НАТО на п'ять таборів. *"По-перше, це ті, хто не проти тривалої війни, тому що це означало б виснаження Росії, навіть якщо це означатиме загибель України і відбудеться ціною життів українців. Інші хочуть швидкого припинення бойових дій, тому що "Росія має велике значення, і їхня економіка страждає": третя, більш різноманітна група країн "визнає нацизм у Росії" і хоче, щоб Україна перемогла. До них присєднуються ліберальні країни, які "хочуть, щоб війна закінчилася швидко за будь-яку ціну, тому що вони думають, що люди*

на першому місці. І останніми є збентежені країни, які хочуть миру відразу і, як ніяк, можливо, тому що вони є "офісами Російської Федерації в Європі"⁵⁸.

Оцінка президентом Зеленським п'яти груп країн в НАТО є прикладом реалізації риторики сорому та маніпуляції. Зрозуміло, що поведінка інших держав на міжнародній арені не базується на бажанні унеможливити життя Україні чи Росії. Кожна держава переслідує, перш за все, особисті інтереси. Те, що здається найкращим рішенням для України, може виглядати інакше в Берліні, Парижі, Осло та Римі. Тому подібна категоризація країн НАТО не є об'єктивною. Критерієм поділу є тільки ставлення держави до війни в Україні. Це автоматично клеймує влади держав на хороших та поганих і привертає увагу спільноти, аби вона різко виразила своє негативне ставлення до держав, що не займаються активною підтримкою України.

Ще Зеленський використовував риторику сорому на адресу Організації Об'єднаних Націй:

"Якби хоч раз тиранія отримала таку відповідь на розв'язану нею війну, що перестала б існувати, а після неї був би гарантований чесний мир, то світ точно змінився б. І тоді, можливо, не було б війни у нас, війни в моїй країні. Проти нашого народу, українського народу. Проти людей"⁵⁹.

На жаль або на щастя, Зеленський має рацію, коли агресивно критикує ООН, хоча інші держави не говорять про це так прямо. ООН повинна була відігравати певну роль у посередництві та створенні світу в Україні. Як можна бачити, війна в Україні триває й у 2023 році, а це прямо доводить некомпетентність ООН в питанні забезпечення миру у світі.

Загалом, Президенту України Володимирові Зеленському вдавалося отримати підтримку, коли він використовував риторику сорому у виступах перед іншими країнами. Винятком є виступ президента України в

⁵⁸ The Economist. Volodymyr Zelensky in his own words. [25.03.2022]. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/03/27/volodymyr-zelensky-in-his-own-words> (Дата звернення: 24.05.2023)

⁵⁹ Офіс Президента України. Виступ Володимира Зеленського на засіданні Ради Безпеки ООН, скликаному за ініціативою України, 05.04.2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FBCWub_i5oA (дата звернення: 01.06.2023).

ізраїльському Кнесеті. Порівнюючи війну в Україні з Голокостом, він помилився щодо розуміння історії ізраїльтянами. Голокост — це трагічна подія, яка була лише один раз в історії. Хоча війна в Україні жахлива, поки вона триває, її не можна порівняти з масовим знищенням нацистами євреїв під час Другої світової війни⁶⁰.

Отже, Володимир Зеленський активно експлуатує риторику сорому. Під час її реалізації він ставить проблеми України на перше місце, демонструючи іншим державам, що вони теж повинні діяти таким чином. Зеленський не залишає місце для полеміки, не зосереджує увагу на тих обставинах, за яких підтримка України може нашкодити економіці інших держав. І це працює: народи інших демократичних країн активно закликають своїх владних представників до інтенсивної допомоги Україні.

2.4. Риторика страху

У поєднанні з риторикою сорому Володимир Зеленський після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну почав використовувати риторику страху. Я не знайшла джерел, які б описували сутність терміну “риторика страху”, тому спробую запропонувати свою інтерпретацію цього явища.

Можна припустити, що риторика страху — це така риторична тактика, яка спрямована на підкреслення почуття страху в політичному дискурсі. Коли триває війна в одній з європейських країн, виникнення страху в Європі є природним явищем. Люди з інших країн можуть занепокоїтися про можливість подібних подій на території їхньої держави. Проте, важливо забезпечити наявність аргументів та фактів і знань про реальні загрози, щоб обґрунтувати використання такої риторики. Цей підрозділ присвячений використанню страху як аргументу у риторичі президента Зеленського.

⁶⁰ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Ізраїлю (жестова мова), 20.03.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=jt_CPMYawQs (дата звернення: 01.06.2023).

За моїми спостереженнями, Володимир Зеленський використовує риторику страху тільки звертаючись до міжнародної аудиторії, а саме — до голів іноземних держав. Яка ж у нього мета? Перш за все — викликати сильні негативні емоції (до потенційної російської загрози в майбутньому) в якомога більшій кількості політиків, аби збільшити коло своїх союзників у боротьбі з Росією. Більше союзників — більше зброї, гуманітарної та фінансової допомоги. Також для Володимира Зеленського важливо спровокувати повну ізоляцію Росії від іншого цивілізованого світу. Агресивне переконання голів іноземних держав у тому, що Росія є найбільшою загрозою у сучасному світі дозволяє Зеленському реалізувати тактику кооперації. Не беруся оцінювати таку риторику, але вважаю за потрібне зазначити, що зараз деякі його твердження здаються гіперболою.

Наприклад, у своєму інтерв'ю CNN президент України Володимир Зеленський заявив, що “Путін може вдатися або до ядерної, або до хімічної зброї” і що “Не тільки я — весь світ, усі країни мають хвилюватися”⁶¹.

Це приклад використання гіперболи. Президент України Володимир Зеленський часто позиціонував напад Росії на Україну як напад на всі європейські держави. У своєму виступі від 14 березня Володимир Зеленський зазначав:

*“І зараз я повторюю знову: якщо ви не закриєте наше небо, то це лише питання часу, коли російські ракети впадуть вже на вашу територію, на територію НАТО, на домівки громадян країн НАТО”*⁶².

Коли Зеленський звертався до студентів провідних французьких університетів, він, серед іншого, сказав:

“А якщо Росія піде далі, наприклад у країни Балтії, Литву, Латвію, Естонію — будь-яку країну. То чи буде НАТО воювати проти Росії, наприклад,

⁶¹ Jeremy Herb. Exclusive: Zelensky says world should be prepared for possibility Putin could use nuclear weapons. [15.04.2022] CNN URL: <https://edition.cnn.com/2022/04/15/politics/tapper-zelensky-interview-cnntv/index.html>

⁶² Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського увечері 18-го дня війни (жестова мова), 14.03.2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wl26_J700sA (дата звернення: 01.06.2023).

за Латвію? Чи спрацює тоді 5-та стаття, враховуючи, що більшість із вас ніколи не були в Латвії та навіть можуть не мати зв'язків із цією країною?”⁶³.

Тут президент Зеленський ставить під сумнів, чи працюватиме стаття 5 Північноатлантичного договору. Стаття 5 зазначає, що:

“У разі здійснення збройного нападу хоча б на одну зі сторін договору кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні”⁶⁴.

Взаємна відповідальність перед збройними нападами є сутністю НАТО як організації, яка запобігає нападам з моменту її створення. Коли президент Зеленський ставить під сумнів такі речі — це приклад риторики страху.

2.5. Риторичні засоби, які найчастіше використовує Володимир Зеленський у своїх промовах

Аби краще зрозуміти креативний аспект риторики Президента України, необхідно окреслити коло риторичних прийомів та засобів, якими він користувався та користується під час свого президенства.

Найпомітнішою риторичною фігурою, яку експлуатує Зеленський, є анафора. Відповідно до тлумачного словника, анафора — це стилістична фігура, що являє собою повтор звуків або слів на початку речень, віршових рядків, строф тощо⁶⁵.

⁶³ Офіс Президента України. Володимир Зеленський поспілкувався зі студентами провідних французьких університетів, 11.05.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GQdfA48HG14> (дата звернення: 01.06.2023).

⁶⁴ Північноатлантичний договір (укр/рос). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення: 24.05.2023)

⁶⁵ Анафора // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — 5-те вид. — К. ; Ірпінь : Перун, 2005. — ISBN 966-569-013-2.

Як зазначає Вінтонів М.О., анафора «у політичному дискурсі постає в стилістично спрямованому плані, допомагає вести напружений монолог, передає схвильованість мовлення, спонукає до дій тощо»⁶⁶.

Наводжу приклад використання анафори Зеленським:

*“Вигнали нацистів з Луганська, вигнали нацистів з Донецька, звільнили від окупантів Херсон, Мелітополь, Бердянськ. Вигнали нацистів із Ялти, Сімферополя, Керчі й усього Криму. Звільнили від нацистів Маріуполь”*⁶⁷.

Анафора яскраво виявляється в новорічному привітанні Володимира Зеленського з новим 2023 роком:

*“Як наші воїни з перших днів розносять цю "другу армію світу". Як наші люди зупиняли колони їхньої техніки. Як дід зупиняв руками танк. Як жінка збила дрон банкою помідорів. Як в окупації крали ворожі танки, БТРи, гелікоптер, снаряди. Як збирали за години на "Ловців Шахедів", морські дрони, броньовики, швидкі й "Байрактари". Як витримали всі погрози, обстріли, касетні бомби, крилаті ракети, темряву й холод. Як підтримували одне одного і державу”*⁶⁸.

У іншому прикладі використовується анафора у поєднанні з синтаксичним паралелізмом:

*“Вы знаете, Киев атаковали в 4 утра. У кого-то такое чувство юмора, как в 1941-м году. А вы спали, братья-белорусы. А мы проснулись. Но вы и сейчас спите. А мы с этого момента уже не ложимся. Потому что мы боремся. Боремся за свою страну. Боремся за свою свободу”*⁶⁹.

Часто шостий Президент України використовує в своїх зверненнях синтаксичний паралелізм. Це “таке становище компонентів синтаксичної

⁶⁶ Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.

⁶⁷ Офіс Президента України. Звернення Президента з нагоди Дня пам'яті й перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–45 рр, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yzxJGn53Qa4> (дата звернення: 01.06.2023).

⁶⁸ Офіс Президента України. Президент вітає українців із Новим роком, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iU2uz4XI6gI> (дата звернення: 01.06.2023).

⁶⁹ Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський звернувся до громадян Білорусі (жестова мова), 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iwkFfesUFxY> (дата звернення: 01.06.2023).

структури, коли її члени не залежать один від одного і характеризуються спільними лініями синтаксичних зв'язків”⁷⁰. Якщо спробувати пояснити явище паралелізму простими словами, то можна зазначити, що цей риторичний прийом схожий своєю сутністю на анафору, але синтаксичні конструкції, які розташовуються поруч, можуть не бути тотожними і не мати єдиного початку; вони просто схожі за змістом, синонімічні.

Приклад використання паралелізму Володимиром Зеленським:

*“Вони перетворили його на одну велику військову базу. Вони зробили Чорне й Азовське моря одними з найбільш небезпечних морів на планеті. Вони розпочали страшну, безмежно цинічну війну на нашому Донбасі. Вони вбивали наших людей впродовж восьми років. 14 тисяч загинув за цей час!”*⁷¹.

Є інший приклад використання синтаксичного паралелізму Володимиром Зеленським під час Новорічного привітання з 2021 роком:

*“Як круто виступали наші спортсмени на змаганнях по всьому світу! І на диванах по всій країні виступали сльози у нас на очах!”*⁷².

Володимир Зеленський для реалізації риторичної тактики розмежування використовує антитезу. Антитеза «полягає у зіставленні протилежних думок або образів для посилення враження їх відмінності, протиставлення». Під час війни це особливо помітно, оскільки Президент України часто розмірковує про війну та мир. Прикладом антитези може бути його звертання до українців:

*“Мирний народі воюючої країни!”*⁷³

Також у зверненнях Зеленського широко представлений такий риторичний прийом, як риторичне питання. Риторичне запитання — це таке

⁷⁰ Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с. 5. М

⁷¹ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 50 днів війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NXQm4cCwkiQ> (дата звернення: 01.06.2023).

⁷² Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський вітає з Новим роком., 31.12.2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ou2fxVSb7oY> (дата звернення: 01.06.2023).

⁷³ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського 07.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AF1wKMZWM9w> (дата звернення: 01.06.2023).

запитання питання, яке містить в собі очевидну відповідь або зовсім не передбачає відповіді⁷⁴.

Ось приклад риторичного питання в зверненні Володимира Зеленського:

“Вбили хлопчика 14 років. Поранили дівчину 17 років, у неї — осколкове поранення. Що це взагалі? Для чого?”⁷⁵.

І ще один: *“Чи може стати чорно-білою весна? Чи буває вічний лютий? Чи знецінюються золоті слова?”⁷⁶.*

Епіфора як риторичний прийом не є характерним для промов Володимира Зеленського, тому їй в цій роботі не буде приділятися увага. Але, варто зазначити, що натомість Зеленський поєднує анафору з епіфорою, і це створює вже нову стилістичну фігуру — епанафору. Цей термін розробила Н. В. Кондратенко. Він об’єднує ознаки анафори та епіфори: єдиний початок та єдиний кінець суміжних синтаксичних конструкцій, що створює ефект подвійного повтору⁷⁷.

Ось приклад вживання епанафори Володимиром Зеленським:

“Минув іще один день нашої оборони. Ще один день із багатьох, які поступово, тяжко, але неухильно наближають нас до миру. До миру, який ніхто нам не подарує”⁷⁸.

2.6. Спіч-райтери Володимира Зеленського

Як можна говорити про президентський дискурс, коли, особливо останнім часом, такий дискурс насправді створюється спічрайтерами? Як

⁷⁴ Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. — Київ : Вища школа, 1985.

⁷⁵ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 68-го дня війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CB1wTJRmEPs> (дата звернення: 01.06.2023).

⁷⁶ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня пам’яті та примирення., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jVt3cLR00Bg> (дата звернення: 01.06.2023).

⁷⁷ Н. В. Кондратенко. Експресивний синтаксис у президентському дискурсі Володимира Зеленського. *Записки з українського мовознавства, № 29 (2022)*. URL: <http://zum.onu.edu.ua/article/view/262417/262830> (Дата звернення: 24.05.2023)

⁷⁸ Офіс Президента України. Звернення Президента України за підсумками 38-го дня війни (жестова мова), 03.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XDpx-F68Tw4> (дата звернення: 01.06.2023).

можна знати, чого намагалися досягти президенти, обираючи серед доступних засобів переконання? Зрештою, як можна оцінити президентську риторику?

Починаючи з найдавніших записів історії, потреба впливати на людей за допомогою риторичних прийомів породжувала “авторів-привидів”. У давньогрецьких містах-державх логографи (яких ми зараз називаємо спіч-райтерами), такі як Антіфон та Ісократ, писали промови для інших людей, особливо для громадян, які повинні були виступати в якості власних адвокатів у судах⁷⁹.

Іншими словами, існування спіч-райтерів для президентів було невід’ємною частиною влади навіть на початку історії державності. Президенти звертаються до райтерів з кількох причин. По-перше, президенти повинні висловлювати свої ідеї обережними фразами, щоб уникнути неправильного тлумачення, що вимагає критичної співпраці.

Оскільки процеси, через які люди приходять до поста Президента, не гарантують, що голови держав матимуть високорозвинені риторичні навички, президенти звертаються за допомогою до спіч-райтерів. Також президенти можуть не мати часу для створення творів, які б відповідали риторичним вимогам. Ці тенденції, присутні від самого початку, були посилені складністю проблем, з якими стикаються сучасні президенти, і підвищеними риторичними вимогами, створеними розвитком електронних ЗМІ⁸⁰.

У цьому плані можна розглядати президентство не як роботу однієї людини, а як роботу групи людей, як роботи юридичної особи. З цієї точки зору адміністрація охоплює більше, ніж одну особу, президента. У цьому сенсі президентство є синдикатом, який генерує дії, пов’язані з главою держави, в тому числі й ті, що здійснюються на словах. І хто б не був автором (авторами) цих слів, після того, як вони були сказані, президент бере на себе авторську відповідальність за них; ці слова стають невід’ємною частиною цього

⁷⁹ SAFIRE W. The new language of politics: An anecdotal dictionary of catchwords, slogans, and political usage. New York : Random House, 1968. 528 p.

⁸⁰ Campbell K. K. Presidents Creating The Presidency : Deeds Done In Words. Chicago : Univ Of Chicago Press.

президентства. У нашому випадку, головне, аби президент України Володимир Зеленський та його команда спіч-райтерів працювали злагоджено.

За інформацією, яку надав Радник глави Офісу президента Михайло Подоляк в інтерв'ю "Бабелю", над текстами відеозвернень президента Володимира Зеленського працює група спіч-райтерів. Серед них: Дмитро Литвин, Юрій Костюк та Андрій Сибіга. Над текстами також працює ціла низка інших співробітників і редакторів, які перевіряють кінцевий варіант.

"Є група, куди входять і Костюк, і Литвин, і [Андрій] Сибіга, і ще кілька людей. Над промовами президента вони працюють досить інтенсивно. Але насправді ключовим автором тез є сам Зеленський, який задає рамку. І практично усі виступи структурно продумані ним. А вже написання конкретики, додаткових зворотів — тут уже група райтерів", — розповів Подоляк⁸¹.

Дмитро Литвин — політичний аналітик і журналіст, який співпрацює з Офісом президента.

Юрій Костюк — колишній сценарист "Студії "Квартал 95", співавтор серіалу "Слуга народу", обіймав посаду заступника керівника ОП за Андрія Богдана, пізніше був звільнений з посади і став радником президента.

Андрій Сибіга — заступник голови Офісу президента, колишній посол України в Туреччині. З 1997 року працює у сфері української дипломатії

У написанні промов для президента основну роботу виконує Литвин, який є автором більшості виступів Зеленського перед міжнародною аудиторією. Роль Литвина як автора промов Зеленського була згадана в закордонних виданнях, зокрема в британській пресі, у виданні *The Guardian*⁸².

⁸¹ Софія Телішевська. Михайло Подоляк розповів, хто пише вечірні промови Володимира Зеленського [22.06.2022]. *Бабель*. URL: <https://babel.ua/news/80363-mihaylo-podolyak-rozpoviv-hto-pishe-vechirni-promovi-volodimira-zelenskogo>. (Дата звернення: 24.05.2023)

⁸² Harding L. How Zelenskiy's team of TV writers helps his victory message hit home. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/16/zelenskiy-ukraine-war-writers-journalists> (date of access: 01.06.2023).

У інтерв'ю, яке The Guardian провели через WhatsApp, Дмитро Литвин сказав, що ідеї, які лежать в основі виступів, належали Зеленському: "Президент завжди знає, що він хоче сказати і як хоче це сказати".

Радник Президента України Юрій Костюк стверджує декілька тезисів:

1. *"Текст і відеоряд кожного виступу глави держави народжуються по-різному, — залежно від теми, аудиторії та "вагової" категорії промови"*.
2. *"Підготовка президентських виступів традиційно починається із двох головних питань від Зеленського: "Про що це?" і "як?", "Тобто, що ми глобально хочемо сказати? Чого хочемо досягти? Що важливо сказати нам і що почути — Україні, міжнародним партнерам, ворогові чи всім разом?"*.
3. *"Президент прагне, щоб кожне його звернення було фактично подією. "Не товкти воду в ступі, а знаходити та доносити важливі слова, смисли, заяви, пропозиції, об'єднані чіткою та зрозумілою великою ідеєю. Ми можемо шукати це кілька днів і знайти в останню ніч перед виступом чи зйомкою. Були випадки, коли за 2 години до виступу вся промова йде у кошик і пишеться щось нове. Натомість змістовне"*.
4. *"Важливо, щоб виступи "не відображали симптоми канцеляриту, не стали збіркою очевидних і банальних слів, сухих та важких цифр і відсотків, не нових, не цікавих". Коли промова готова, її переглядає та оцінює президент"*.
5. *"Текст пише безпосередньо Литвин. Але досить часто до цієї роботи, за словами джерела НВ, підключається Андрій Сибіга, заступник Єрмака, який займається зовнішньополітичним блоком. Крім того, асистувати Литвину можуть і українські послы у тих країнах, до парламентів яких планує звернутись глава держави"*.
6. *"Ідея виступів у парламентах інших країн належить Єрмаку, — той координує всю міжнародну активність глави держави"*.

7. *“Після кожного виступу Зеленського на Банковій аналізують досягнутий ефект, відстежують відгуки політиків, дипломатів, медіа”.*

Отже, за вищезазначеними твердженнями Радника Президента України Юрія Костюка, Президент України Володимир Зеленський бере активну участь в написанні президентських промов, визначає тему та основні думки, які повинні вміщувати ці промови, частково коригує вже написані тексти, а також вимагає від своєї команди спічрайтерів високоякісні продукти.

Якщо орієнтуватися на вищезазначені слова Михайла Подоляка, можна зробити висновок, що після написання кожного тексту особисто Зеленський його прочитує. Він вносить правки, іноді вимагає додаткових робіт або просить змінити вже написаний текст.

Висновки до розділу 2

У цьому розділі дипломної роботи був проаналізований креативний аспект промов Володимира Зеленського. Визначено, що для підвищення ефективності своїх виступів він користується обмеженим колом риторичних стратегій і тактик.

Головними політично-комунікативними стратегіями Президента України Володимира Зеленського є стратегія на підвищення (“to play on down”) та стратегія театральності. Стратегію на підвищення він реалізує через такий набір тактик: “аналіз-плюс”, тактика презентації, самопрезентації, відводу критики, виправдовування.

Стратегія театральності реалізується Зеленським через такі тактики: тактика спонукання, кооперації, розмежування, інформування, обіцянки, прогнозування, попередження та іронізування.

Володимир Зеленський у своїх промовах використовує незлічену кількість риторичних прийомів, але найбільш поширеними є: анафора, епіфора (також епанафора), антитеза, риторичні питання, гіпербола, градація,

синтаксичний паралелізм. Також Володимир Зеленський часто використовує образні метафори.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, риторика Президента Зеленського дещо змінилася: він став більш серйозним та почав використовувати нові мовні інструменти для звернень до міжнародної аудиторії. Президент почав активно експлуатувати риторіку сорому та риторіку страху, аби більш ефективно відстоювати інтереси держави на міжнародній арені.

Також у цьому розділі встановлені особливості риторики шостого Президента України під час війни, як-от: щоденне звернення до українців, використання мобільної зйомки та соціальних мереж, зміна зовнішнього вигляду (від костюму та веселої посмішки до кофти кольору “хакі” та виснаженого обличчя) тощо.

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗВЕРНЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО

3.1. Загальні функції звернень Президента України Володимира Зеленського

Функціональний аспект звернень президента України можна визначити як набір тих функцій, заради яких взагалі здійснюється президентська комунікація.

Загалом, і до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, і під час війни президентська комунікація Володимира Зеленського виконувала однакові функції. Але під час дії воєнного стану спектр функцій розширився, оскільки й повноваження президента стали більшими. Спочатку проаналізую загальні функції президентської комунікації Володимира Зеленського.

По-перше, звернення президента мають інформативну функцію. Вони служать засобом передачі важливої інформації громадськості. Президент використовує свої звернення, щоб повідомити про важливі події, прийняті рішення, стратегії чи політичні зміни. Це дозволяє громадськості бути інформованою та орієнтуватися у ситуації країни.

Прикладом реалізації інформаційної функції є звернення Президента Володимира Зеленського щодо заходів з протидії поширенню коронавірусу в Україні⁸³, де він звітує про запровадження низки заходів задля безпеки життя та здоров'я українців і надає поради громадянам щодо профілактики захворювання. Також під час війни Володимир Зеленський щодня інформує населення щодо обстановки в країні. Прикладів безліч, наведу один — звернення Володимира Зеленського з теми “Ключове завдання цього тижня — енергетика”: *“Станом на цей вечір, відключення тривають у більшості*

⁸³ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо заходів для мінімізації поширення коронавірусу., 2020. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Cjy_ZuAbtUs (дата звернення: 01.06.2023).

областей та у Києві. Загалом понад 6 мільйонів абонентів. Увечері середі було відключено майже 12 мільйонів абонентів”⁸⁴.

По-друге, звернення президента мають мобілізуючу функцію. Вони спрямовані на об'єднання громадськості, підтримку важливих ініціатив та мобілізацію ресурсів для досягнення спільних цілей. Президент може закликати громадян до активної участі, підтримки певних реформ або спільної боротьби з проблемами країни.

Ось, наприклад, звернення Зеленського під час коронавірусу, де закликають усіх громадян-володільців приватних компаній до певних дій на користь народу та держави: *“Щодо приватних компаній. Я закликаю керівників не тільки не порушувати закон, а й перш за все залишатися людьми. Коронавірус мине. Криза також. Прибутки повернуться. А честь та повагу повернути не вдасться”⁸⁵.*

Кожне звернення Володимира Зеленського під час війни має мобілізаційну функцію, хоча не в кожному можна побачити явний заклик. Кращим прикладом є промова президента на початку війни, де він прямо говорить, що потрібно робити громадянам, мобілізує їх сили на користь держави: *“Що робити українцям? Домагайте національному захисту. Ставайте до лав Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони. Будь-який громадянин з бойовим досвідом буде зараз корисним. Саме від вас і всіх нас залежить, чи вдасться ворогу просунутись далі на територію нашої незалежної держави. Домагайте, будь ласка, волонтерській спільноті та медичній системі, наприклад, донорством крові”⁸⁶.*

⁸⁴ Офіс Президента України. В усіх регіонах треба, як і раніше, ощадливо споживати електрику. Звернення Президента, 25.11.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wFytS-hhg8c> (дата звернення: 01.06.2023).

⁸⁵ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо протидії коронавірусу., 18.03.2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qpRVgP5-7pY> (дата звернення: 01.06.2023).

⁸⁶ Офіс Президента України. Звернення Президента України (жестова мова), 24.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nR6Ct73vZN4> (дата звернення: 01.06.2023).

Особливу увагу хочу приділити мобілізаційній функції промов Зеленського, зорієнтованих на міжнародну аудиторію. Президент України від початку повномасштабного вторгнення звертається до іноземних країн та їх народів з проханням по допомогу. Наприклад, у своєму зверненні до народів світу він каже: *“Ми чекаємо серйозних кроків. Від НАТО, ЄС і “Великої сімки”. Ми знаємо, що росіяни вже почали лобіювати свої інтереси. Це інтереси війни. Ми знаємо, що вони працюють із деякими партнерами. Ми знаємо, що вони хочуть загасити цю тему. Тему боротьби проти війни. Але загасити потрібно війну”*⁸⁷.

По-третє, звернення президента мають підтримуючу функцію. Вони можуть виступати як засоби зміцнення довіри громадськості до влади, підтримки національної єдності та згуртування. Президент може висловлювати співчуття та підтримку постраждалим, висловлювати слова солідарності або визначати спільні цінності та ідеали.

Під час карантину Володимир Зеленський *“Ми не зупинимось, допоки не переможемо коронавірус остаточно <...> З перших днів ми робимо все, щоб хоч трішки полегшити вам життя”*⁸⁸.

Головною функцією звернень Президента України під час війни є підтримка національної єдності та згуртування. Прикладів також безліч, у кожній промові Зеленський використовує займенник “ми” (ми-інклюзивне, що поєднує у собі і владу, і народ). До того ж, президент часто виражає подяку своїм громадянам, демонструє свою пошану до них, а також чітко змальовує образ спільного ворога, якого подолати можна тільки об’єднанням сил. Ось приклад промови, де Президент України визначає спільні цінності та ідеали, а також висловлює подяку та підтримку: *“Наше прагнення жити вільно, яке було висловлене 24 серпня й підтверджене 1 грудня, не зламати. Українці*

⁸⁷ Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського до українців і народів світу (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8IPVIYP1ZXE> (дата звернення: 01.06.2023).

⁸⁸ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо ситуації з карантинними обмеженнями., 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fkXU88NXs6g> (дата звернення: 01.06.2023).

більше ніколи не будуть камінчиками якихось там імперій. Ми вже вибороли це й забезпечимо для нашої держави всю повноту незалежності”, а також “Слава всім, хто воює за нашу державу! Слава всім, хто працює для захисту України! Вічна пам’ять усім, хто віддав своє життя за незалежність! Слава Україні!”⁸⁹.

Крім того, звернення президента можуть мати й регулятивну функцію. Вони можуть впливати на формування громадської думки, встановлювати стандарти поведінки та викликати певні дії чи реакції. Президент може використовувати свої звернення для формування позицій, роз’яснення політики влади або наголошення на певних проблемах, які потребують уваги та вирішення.

Нижче хочу навести приклади, як промови Зеленського виконували регулятивну функцію.

Наприклад, промови в рамках передвиборної кампанії призвели до того, що Володимир Зеленський став Президентом України та набрав велику кількість голосів — 73,22% у другому турі⁹⁰.

Успіх Володимира Зеленського **на виборах** зумовлений його кардинально новим для українського політичного дискурсу підходом до передвиборної кампанії (зокрема до риторики). Вона була жвавою, веселою, використовувала яскраву візуальну естетику, була зорієнтованою на молодь та майже не мала нічого спільного з типовими передвиборними кампаніями в Україні. Позитивне враження Володимир Зеленський справив під час дебатів з Петром Порошенком, його риторика була іронічною, гострою та легкою для сприйняття.

Також хочу виразити свою суб’єктивну думку, що риторика Зеленського як майбутнього президента почала формуватися ще в 2016 році. Тоді вийшов

⁸⁹ Офіс Президента України. Забезпечимо для нашої держави всю повноту незалежності. Зокрема, духовну незалежність, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rDlBYRNwWnY> (дата звернення: 01.06.2023).

⁹⁰ ЦВК. Протокол Центральної виборчої комісії про результати повторного голосування з виборів Президента України. URL: https://cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/vpu_2019_protokol_cvk_30042019.pdf (Дата звернення: 24.05.2023)

серіал “Слуга народу”, де Зеленський зіграв роль Президента України, яким випадково стала “людина з народу”, вчитель історії. І хоча цей серіал дуже схожий на піар-хід, офіційно, через наявність прогалін у законах, його не можна вважати частиною передвиборчої кампанії Володимира Зеленського⁹¹.

Промови під час перших років президентства мали на меті формування громадської думки.

Промови під час карантину призвели до запровадження карантинних обмежень, до появи дистанційного навчання та роботи, до обов’язку носити засоби індивідуального захисту в громадських місцях, до підвищення довіри до щеплень та збільшення кількості людей, які ці щеплення робили.

Промови під час війни призвели до багатьох змін в українському та міжнародному суспільстві. Вважаю доречним проаналізувати їх окремо.

Всі ці функції звернень президента України Володимира Зеленського мають на меті сприяти ефективній комунікації з громадськістю, залученню підтримки та досягненню спільних цілей.

3.2. Спеціальні функції президентської риторики під час війни

Президентська риторика під час війни в країні реалізується в особливий спосіб, оскільки війна є критичним періодом для держави та її громадян. Вона вимагає від лідера здатності ефективно комунікувати з нацією, підтримувати її мораль, збирати ресурси (у тому числі й міжнародні), мобілізувати суспільство та вести державу до перемоги. Особливості президентської риторики під час війни можуть включати наступні аспекти:

1. Мобілізація, про яку вже йшла мова в цьому розділі. Президент зосереджується на підтримці духу нації, закликаючи до єднання та співпраці у військових зусиллях. Він може використовувати сильну, емоційну мову для стимулювання патріотизму та волевиявлення громадян.

⁹¹ Роман Гончаренко. Чи допоміг успіху Зеленського серіал "Слуга народу" [04.04.2019]. DW (Deutsche Welle). URL: <https://u.to/P9WzHw> (Дата звернення: 24.05.2023)

2. Визначення ворога. Президент розкриває ідентифікує загрозу та визначає ворога, пояснюючи причини конфлікту та важливість захисту національних інтересів. Він може використовувати негативне ставлення до ворога, щоб збільшити підтримку військових операцій.

“А Росія — не просто серед ворогів. А навіть більший ворог, більше зло, ніж Північна Корея.”⁹²

Росія не тільки не припинила злочину агресії, яку розпочала ще у 2014 році, а перевела його у повномасштабне вторгнення. І ми не маємо іншого вибору, ніж захищатися. Ми це й робимо. Ми виштовхуємо агресора за міжнародно визнаний кордон Української держави⁹³.

3. Інформаційна політика. Президент забезпечує належну комунікацію з громадськістю щодо розвитку ситуації на фронті, військових операцій та досягнень. Він повинен забезпечувати прозорість, достовірність та оперативну інформацію для підтримки громадськості та довіри до влади.

“Сьогодні історичний день. Ми повертаємо південь нашої країни, повертаємо Херсон. Станом на зараз наші оборонці на підступах до міста, залишається ще зовсім трохи, і починаємо заходити. Але спеціальні підрозділи вже в місті”⁹⁴.

“Ситуація на передовій за минулу добу суттєвих змін не зазнала. Ключові гарячі точки на Донбасі — Соледар і Бахмут, там тривають дуже важкі бої”⁹⁵.

⁹² Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського увечері 17-го дня війни (жестова мова), 13.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qNq8V0zdnzA> (дата звернення: 01.06.2023).

⁹³ Офіс Президента України. Під час виступу на засіданні Генасамблеї ООН Володимир Зеленський представив українську формулу миру, 22.09.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5eWjC0rEkTw> (дата звернення: 01.06.2023).

⁹⁴ Офіс Президента України. Сьогодні — історичний день. Ми повертаємо південь країни, повертаємо Херсон. Звернення Президента, 11.11.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AtA88jIWaY> (дата звернення: 01.06.2023).

⁹⁵ Офіс Президента України. У єдності та спільних діях — наша сила! Слава Україні! Звернення Президента. 16.10.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mmkzYTAch0o> (дата звернення: 01.06.2023).

4. Моральна підтримка: Президент надає психологічну підтримку військовим та мирним жителям, які постраждали від війни. Він може звертатися до військових зі словами вдячності, визнання їхнього внеску та героїзму. Також, президент прагне підтримати мирних жителів, особливо тих, хто постраждав від конфлікту, надаючи допомогу, охорону та відновлення.

“Відвідав сьогодні у лікарні прекрасну родину Власенків із Ворзеля Київської області. <...> Дякувати Богу, вони всі врятувалися. Я був справді зворушений говорити з ними. Мабуть, найбільше за весь час цієї війни. Я щиро бажаю здоров'я і щастя цій родині, родині Власенків. Як і всім іншим родинам. Я бажаю вам миру і працюю для цього”⁹⁶.

“Погляньте, що ми зробили й що ми робимо! Як наші воїни з перших днів розносять цю "другу армію світу". Як наші люди зупиняли колони їхньої техніки. Як дід зупиняв руками танк. Як жінка збила дрон банкою помідорів”⁹⁷.

5. Дипломатичні зусилля: Президент може використовувати свою риторику для залучення підтримки та сприяння дипломатичним зусиллям врегулювання конфлікту. Він акцентує на необхідності міжнародної співпраці, пошуку мирного рішення та підтримці союзників:

“Продовжив активну дипломатичну роботу. Звернувся до Ради Безпеки ООН, яка зібралася на спеціальне засідання щодо воєнних злочинів Росії в Бучі та загалом в окупованих районах України. Сказав те, що давно потрібно було сказати саме в такому форматі”⁹⁸.

⁹⁶ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 22-го дня війни (жестова мова), 18.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mv65UD6SqK0> (дата звернення: 01.06.2023).

⁹⁷ Офіс Президента України. Президент вітає українців із Новим роком, 31.12.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iU2uz4XI6gI> (дата звернення: 01.06.2023).

⁹⁸ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 41-го дня війни (жестова мова), 06.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Me7a6p-Z0-g> (дата звернення: 01.06.2023).

6. Запобігання паніці: Важливою особливістю президентської риторики під час війни є здатність управляти інформацією та запобігати паніці серед населення. Президент повинен забезпечувати розуміння складності ситуації, але одночасно передавати повідомлення спокою та розуму.

“Якщо ж ви не можете цього зробити й опинитеся в російських військових структурах, за першої ж нагоди намагайтеся скласти зброю та прийти на українські позиції. І головне — бережіть своє життя. І обов’язково допомагайте іншим нашим людям, які поруч із вами. Наше спільне завдання — вистояти”⁹⁹.

7. Постачання ресурсів. Президент звертається до громадськості, організацій та бізнесу для забезпечення необхідних ресурсів для ведення війни, таких як фінансування, військова техніка, медичне обладнання та гуманітарна допомога.

“Пропонуємо створити об’єднання U-24. United for peace. Союз відповідальних держав, які мають силу й совість, щоб зупинити конфлікти. Негайно. За 24 години надавати всю необхідну допомогу. Якщо треба — то зброю. Якщо треба — то санкції. Гуманітарну підтримку. Політичну підтримку. Фінанси. Усе, що необхідно, щоб зберегти мир швидко. Щоб зберегти життя”¹⁰⁰.

“За радіаційний шантаж на Запорізькій АЕС “Росатом” і вся атомна галузь Росії повинні отримати блокувальні санкції. Російські атомники працюють на повторення Чорнобильської катастрофи — це має бути покарано. Поки ще не пізно”¹⁰¹.

⁹⁹ Офіс Президента України. Будь ласка, не вмикайте зайву електротехніку. Звернення Володимира Зеленського 19.10.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9OYgGnTdJF4> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰⁰ Офіс Президента України. Володимир Зеленський виступив перед Конгресом США., 16.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6viGEEi7JjU> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰¹ Офіс Президента України. Президент звернувся до учасників щорічної конференції Forum 2000, що відбувається в Празі, 31.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bDGn6mfD0h0> (дата звернення: 01.06.2023).

Загалом, риторика президента під час війни спрямована на мобілізацію суспільства, підтримку військових дій, збереження моралі та надання допомоги тим, хто постраждав від конфлікту. Вона має бути емоційно зарядженою, впевненою та одночасно розумною, забезпечуючи націю важливими інформаційними повідомленнями та напрямами дій. Президентська риторика під час війни також має високу вагу в міжнародному співробітництві та дипломатичних зусиллях. Це вимагає вміння залучати підтримку міжнародних партнерів, будувати союзи та спільні стратегії для досягнення миру та стабільності.

Однак, важливо зазначити, що риторика під час війни повинна бути збалансованою. Передова функція президента полягає в тому, щоб бути голосом нації та лідером, який сприяє її єдності і зберігає моральний дух. Водночас, він повинен проявляти відповідальність та обережність у своїх висловлюваннях, щоб уникнути посилення ворожнечі, провокацій та загострення конфлікту.

3.3. Ефективність звернень до української аудиторії

Для більш детального аналізу фідбеку української аудиторії на промови Володимира Зеленського мною було проведене особисте опитування. Усього в ньому взяла участь 71 людина, респонденти — громадяни України у віці 19-40 років. На опитування були винесені питання

За результатами опитування можна зробити висновки, що більшість громадян (83,3%) виявляє інтерес до перегляду промов Президента України Володимира Зеленського. 30% опитаних людей активно стежать за риторикою Президента (додаток 1).

Додаток 1

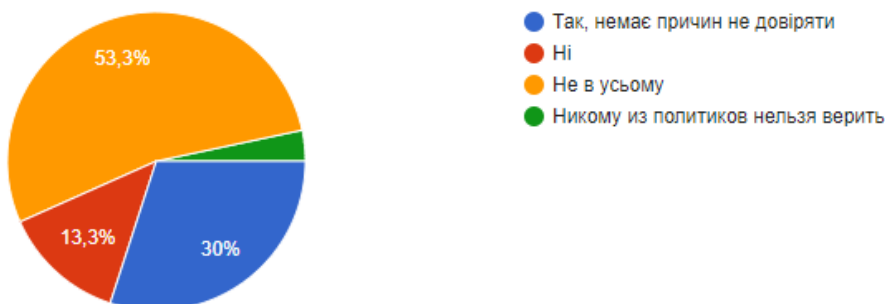
На питання “Вам подобається Володимир Зеленський?” 60% опитаних відповіли “Так”, ще 20% обрали варіант “Нейтрально” та тільки 10% — однозначне “Ні” (додаток 2).

Додаток 2

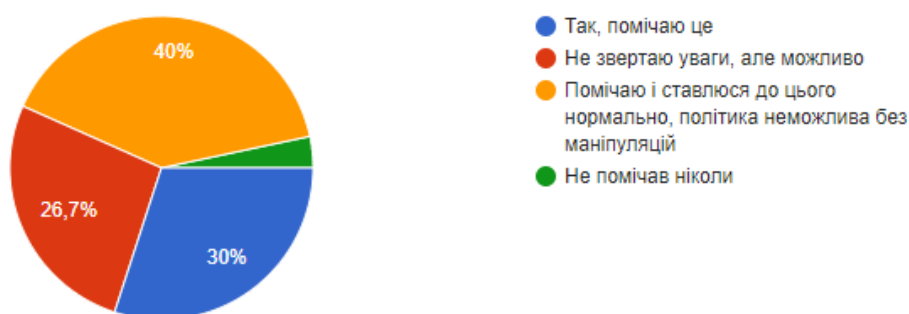
За даними опитування, аж 30% респондентів довіряють Володимирові Зеленському та не бачать причин, аби цього не робити. Ще 53,3% людей зазначили, що теж довіряють Зеленському, проте не в усьому. Отже, можна стверджувати, що загальна довіра до Президента України є досить високою, навіть незважаючи на усталений стереотип, що політикам вірити не можна (додаток 3).

Додаток 3

Незважаючи на високий процент довіри до Володимира Зеленського, більшість опитуваних (загалом 70%) помічають маніпуляції в його промовах. 30% ставляться до як до вимушеної міри, без якої складно уявити сферу політики. Ще 26,7% припускають можливість використання маніпулятивних технологій, проте не надають цьому істотного значення, і тільки 3,3% опитаних ніколи не помічали такого (додаток 4).

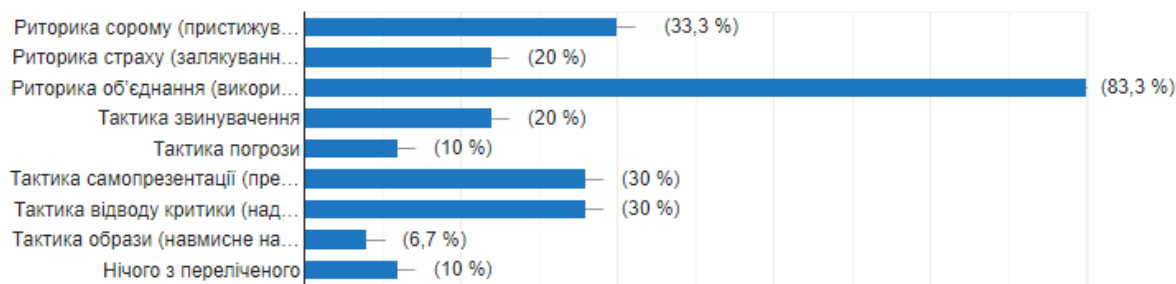
Додаток 4

Серед зазначених мною при створенні опитування риторичних та маніпулятивних технік, які теоретично може використовувати Володимир Зеленський, респонденти обирали такі, що, на їх думку, є характерними для риторики шостого Президента України. Обирати можна було декілька варіантів відповіді. Використання риторики об'єднання в промовах президента помітили 83,3% респондентів. Це означає, що більшість громадян зчитує намір Зеленського об'єднатися з народом (на мовному рівні) та створити певну кооперацію з ним.

30% опитуваних вважає, що Зеленський користується тактиками самопрезентації та відводу критики. Використання риторики сорому відзначили 33,3% опитуваних, риторики страху — 20%. Найменш характерними для Володимира Зеленського вважають тактики образи та погрози (6,7% та 10% відповідно). Відповіді на це питання свідчать про загально позитивний образ риторики Президента, який бачать українці (додаток 5).

Додаток 5

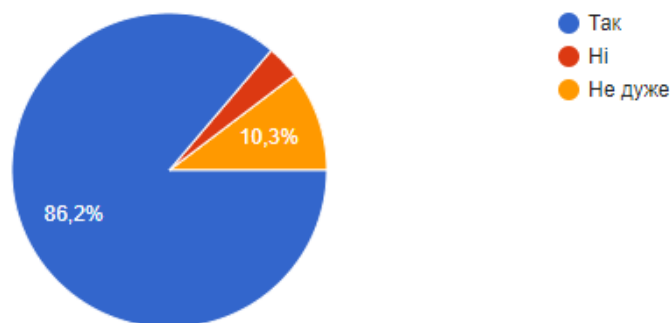
У цій дипломній роботі я стверджувала, що риторика Володимира Зеленського після початку повномасштабного вторгнення змінила свою форму реалізації, але основні ідеї, які відстоює Президент залишилися такими самими. 37% респондентів поділяють мою думку, 40% вважають, що риторика дуже сильно змінилася, 10% — що не змінилася загалом (додаток 6).

Додаток 6

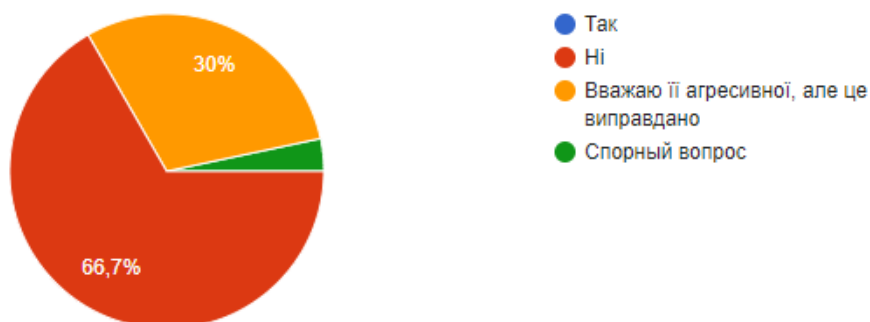
У цьому розділі я посилалася на статистику Gallup як на джерело доведення позитивного впливу промов Зеленського на підняття бойового духу українців. Я вирішила також поставити питання “Чи підіймають слова Володимира Зеленського бойовий дух українців?”. 86,2% опитуваних однозначно відповіли “Так” і тільки 3,5% не погодились з таким твердженням. Можна зробити висновок, що загалом звернення Президента до українців дійсно підтримують бойовий дух, а отже виконують одну з найголовніших функцій риторики президента під час війни (додаток 7).

Додаток 7

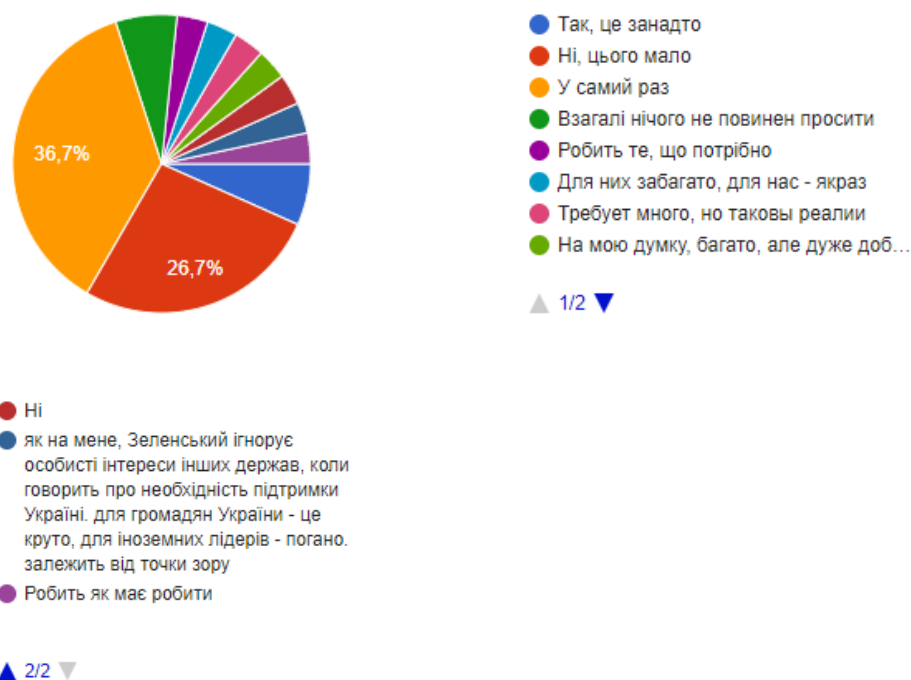
Більшість респондентів (86%) зовсім не вважають риторику Володимира Зеленського під час війни агресивною. 30% вбачають у ній агресію, але впевнені, що це виправдано часом. Жоден з опитуваних людей не сказав, що однозначно вважає її невинуватено агресивною. Це свідчить про те, що загалом українці погоджуються з тими емоціями, які виражає Президент України в своїх виступах (додаток 8).

Додаток 8

На питання “Чи вважаєте ви, що Володимир Зеленський занадто багато вимагає від інших держав?” респонденти відповіли по-різному, хтось побажав висловити свою думку більш розгорнуто. Загалом, 63% респондентів вважають, що Президент не вимагає занадто багато, 26,7% з них впевнені, що він просить недостатньо. Варіант “багато” обрали 7,8% опитаних. Отже, знов можна зробити висновок про те, що українці в цілому підтримують риторику Володимира Зеленського, яку він обирає для спілкування з іншими державами (додаток 9).

Додаток 9

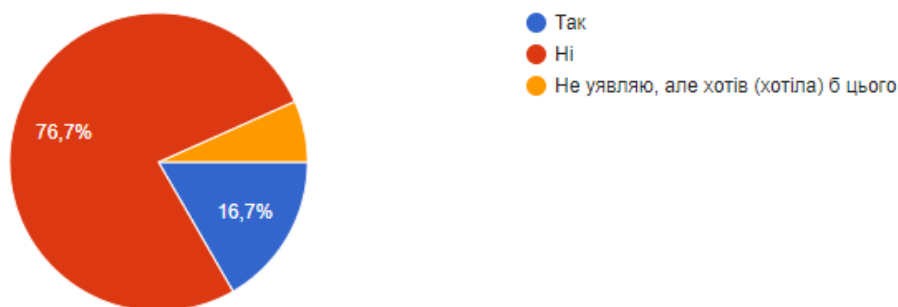

На питання “Чи вважаєте ви, що Володимир Зеленський повинен змінити риторику на таку, що призведе до закінчення війни в Україні, але на умовах Росії?” теж немає одностайної відповіді. Майже 57% респондентів вважають, що ні. 10% — що так. 23,3% зазначили, що їм складно відповісти. Отже, це питання зараз є спірним і з поточною риторикою Зеленського тут не всі погоджуються (додаток 10).

Додаток 10

Проте цілих 76,6% респондентів зовсім не уявляють Україну 2022-2023 років з іншим президентом, аніж Володимир Зеленський (додаток 11).

Отже, за результатами опитування більшість українців позитивно оцінюють поточну риторику Володимира Зеленського. Не можна казати про безоглядну довіру народу до усього, що він каже, проте опитані громадяни у цілому зараз не уявляють Україну з іншим президентом. Також більшість респондентів погоджуються з поточним риторичним курсом Володимира Зеленського, який він обрав для внутрішньодержавної та міжнародної комунікації.

Це свідчить про те, що свої функції риторика Володимира Зеленського виконує порівняно ефективно та загалом досягає головної мети Зеленського — скорочення дистанції між владою та народом. А також суттєво підіймає бойовий дух українців.

3.4. Ефективність звернень до міжнародної аудиторії

Вважаю за необхідне окремо необхідно проаналізувати, який вплив мали промови Президента України Володимира Зеленського на міжнародну аудиторію, зокрема на голів іноземних країн. Від початку повномасштабного вторгнення Зеленський висував вимоги іншим державам з приводу їхнього “обов’язку” допомоги Україні у війні. У цій роботі не розглядатиметься питання про юридичне обґрунтування таких вимог від президента України. Метою дослідження функціонального аспекту звернень Володимира Зеленського до іноземних держав є лише визначення потужності його риторики та порівняння, що Україна отримала відповідно вимогам Президента.

Отже, за період від 24.02.2022 до 31 грудня 2022 року Володимир Зеленський просив у світу: запровадження санкції проти РФ, анулювання віз росіянам, відключення всіх російських банків від SWIFTу, відкриття послів іноземних держав з РФ, запровадити нафтове ембарго, закрити небо над Україною, забезпечення повної ізоляції для Росії, проведення мітингів на підтримку України в усіх країнах, проведення мирних переговорів з РФ, прийняття українських біженців у Європі та світі, надання Україні членства в Європейському союзі, надання Україні членства в НАТО, притягнення Росії до міжнародної кримінальної відповідальності за воєнні злочини, виключення РФ з Ради безпеки ООН, визнання Росії державою-терористом, організацію гуманітарних коридорів від Міжнародного комітету Червоного Хреста, вихід іноземних компаній з російського ринку, забезпечення України фінансовою підтримкою, прийняття нової стратегії гарантування безпеки U-24, надання Україні великої кількості зброї, забезпечення гуманітарною допомогою, прийняття іноземними партнерами стратегії відбудови України після закінчення війни, організація спільної роботи національних та міжнародних фахівців після різанини в Бучі.

Найбільшу увагу на початку повномасштабного російського вторгнення в Україну Володимир Зеленський приділяв темі необхідності запровадження та посилення санкції (у тому числі, секторальних) проти РФ від держав усього світу та міжнародних організацій. Наприклад, він наголошував на цьому в промові від 29 березня 2022 року:

“Санкції мають посилюватися. Посилюватися щотижнево. І вони мають бути якісними. Не просто для заголовків у медіа про те, що санкції запроваджені, а для реального настання миру”¹⁰².

- Санкції проти РФ

¹⁰² Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського наприкінці 34 доби вторгнення агресора (жестова мова), 29.03.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9oQ_gM0z23I (дата звернення: 01.06.2023).

Звернення Володимира Зеленського призвели до розробки пакетів санкції від ЄС та багатьох держав світу. Наприклад, наступного дня після початку повномасштабного вторгнення Зеленський вже доповідав українцям про запровадження секторальних санкцій:

“Перелічу, що вже відбулося. І за це ми дякуємо. Секторальні санкції. США, Канада, Велика Британія, Євросоюз, Австралія та Нова Зеландія запровадили саме такі, секторальні, санкції проти Росії. Зокрема проти всіх найбільших банків. Проти найбільших російських підприємств. Проти доступу Росії до західних технологій”¹⁰³.

Також допомогу швидко надала Швейцарія, про що Зеленський розповідає 2 березня: *“Нейтральна Швейцарія підтримала санкції Євросоюзу проти російських олігархів, посадовців, проти самої держави та компаній”¹⁰⁴.*

Зараз Європейський союз розробляє вже 11 пакет санкцій проти Росії¹⁰⁵.

Уже було прийнято та введено в дію 10 пакетів санкцій. Санкції стосуються загалом фізичних і юридичних осіб, фінансових послуг, енергетичного сектору, транспортної галузі, імпорту і експорту, візових заходів та конфіскації активів¹⁰⁶.

Вже запровадили санкції: Австралія, Канада, Європейський Союз, Ісландія, Японія, Нова Зеландія, Норвегія, Сінгапур, Південна Корея, Швейцарія, Республіка Китай, Велика Британія, США, Бангладеш.

- Відключення російських банків від SWIFTу

Друга вимога Володимира Зеленського до західних партнерів — відключення російських банків від міжнародної міжбанківської системи

¹⁰³ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського (жестова мова), 25.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3zFAZ4ezNYE> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰⁴ Офіс Президента України. «Сьогодні українці — символ незламності». Звернення Володимира Зеленського (жестова мова), 02.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qVRZNGFXFOY> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰⁵ Васків О. У Єврокомісії зробили заяву про 11 пакет санкцій проти Росії, — журналіст. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/evrokomisiyi-zrobili-zayavu-11-paket-sanktsiy-1679607577.html> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰⁶ Санкції, запроваджені ЄС щодо Росії через вторгнення в Україну. *Солідарність ЄС з Україною*. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_uk (дата звернення: 01.06.2023).

SWIFT. Він оголошував її часто, наприклад, казав про це у промові 2 квітня: *“З головою Європейського парламенту Робертою Мецолою <...> говорили про більш глибоку санкційну політику проти Росії. Бо якщо ембарго, то ембарго. Якщо SWIFT, то для всіх банків. А якщо про бізнес із Росією, то не просто призупинення діяльності, а повний вихід європейських компаній”*¹⁰⁷.

Результат — 1 березня посла ЄС погодили список 7 банків Росії, які відключать від SWIFT: ВТБ, «Открытие», Промсвязьбанк, «Россия», ВЭБ. РФ, «Відкриття» та «Росія». Тоді було також прийняте рішення про незастосування обмежень проти “Сбербанку” — найбільшого російського кредитора¹⁰⁸. Але в шостому пакеті санкцій проти Росії від SWIFTу відключили також "Сбербанк", "Кредитний банк Москви" та "Російський сільськогосподарський банк" (а ще "Білоруський банк розвитку та реконструкції")¹⁰⁹.

Отже, можна сказати, що мета цієї вимоги була досягнена.

- Нафтове ембарго

Нафтове ембарго (у контексті відносин з РФ) — це відмова від імпорту нафти з Росії до західних країн. Зеленський протягом року наголошував на необхідності відмови іноземних партнерів від закупівлі російської нафти. Наприклад, він казав про це у цих промовах:

Від 7 березня: *“Якщо вторгнення продовжується, і Росія не відмовилася від своїх планів проти України, значить, потрібен новий санкційний пакет. Нові санкції, нові санкційні кроки проти війни й заради миру. Бойкот*

¹⁰⁷ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 37-го дня війни (жестова мова), 02.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VPyhYZRbwLw> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰⁸ Alberto Nardelli, Nikos Chrysoloras and John Follain. EU to Ban Seven Russian Banks From SWIFT, Spare Key Firms Bloomberg . URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-01/eu-agrees-to-block-russian-banks-from-swift-sparing-key-firms#xj4y7vzkg> (Дата звернення: 01.06.2023).

¹⁰⁹ Роберт Василь. Будинок, який побудував SWIFT: як росію змушують зберігати гроші у "банках" [22.06.2022]. *Апостроф. Економіка*. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/banks/2022-06-22/dom-kotoryiy-postroil-swift-kak-rossiyu-vyinujsdayut-hranit-dengi-v-bankah/46531> (Дата звернення: 24.05.2022)

російського експорту. Зокрема, відмова від нафти та нафтопродуктів із Росії. Це можна називати ембарго”¹¹⁰.

У зверненні в Палаті депутатів Італії:

“Підтримайте більші санкції проти Росії. Повне ембарго на торгівлю, починаючи з нафти”¹¹¹.

У зверненні в парламенті Японії:

“Потрібне ембарго на торгівлю з Росією”¹¹².

Першими на цю вимогу частково відповіли США та Велика Британія, про що свідчить сам Володимир Зеленський:

“Америка забороняє імпорт нафти з Росії, нафтопродуктів, газу, вугілля. Забороняє громадянам США будь-які інвестиції в російський паливно-енергетичний комплекс. <...> Заборону на імпорт нафти та нафтопродуктів із Росії запроваджує і Велика Британія”¹¹³.

Деякі союзники протягом 2022 року теж підтримали цю ініціативу, але Європейський союз продовжував імпортувати паливо з РФ. Тільки рік потому, а саме 5 лютого 2023 року, Захід ввів практично повне ембарго на російський нафтовий експорт¹¹⁴.

- Закриття неба

Від 24 лютого до 24 березня 2022 року Президент України Володимир Зеленський майже кожну свою промову переконував іноземних партнерів у необхідності закриття неба над Україною. Під закриттям неба малося на увазі

¹¹⁰ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського 07.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AF1wKMZWM9w> (дата звернення: 01.06.2023).

¹¹¹ Офіс Президента України. Друге звернення Володимира Зеленського до народу та політиків Італії., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I6-Ok1pB2ac> (дата звернення: 01.06.2023).

¹¹² Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до народу й політиків Японії., 23.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WQeRZUMwZxg> (дата звернення: 01.06.2023).

¹¹³ Офіс Президента України. Звернення Президента України ввечері тринадцятого дня війни (жестова мова), 08.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NgZQWm1cCis> (дата звернення: 01.06.2023).

¹¹⁴ Олексій Калмиков. Не пройшло і року. Захід ввів ембарго на російський нафтовий експорт — BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64528519> (дата звернення: 01.06.2023).

створення безполітної зони над державою, заборона знаходження будь-яких повітряних об'єктів, зокрема ракет (усі об'єкти мали бути знищені). Наприклад, Зеленський говорить про це у зверненні від 4 березня:

“Потрібне негайне посилення санкцій проти держави — ядерного терориста. Потрібне негайне закриття неба над Україною, бо тільки це може гарантувати, що Росія не битиме хоча б ракетами та авіабомбами по атомних об'єктах”¹¹⁵.

Повністю безпольотна зона в Україні так і не була створена, проте з плином часу, коли українські військові навчилися користуватися західними зразками озброєнь, НАТО почало відправляти в Україну свої системи ППО. Хоча й в досить обмеженій кількості¹¹⁶.

- Проведення мітингів на підтримку України

Наступного дня після початку повномасштабної війни Володимир Зеленський призвав людей в усьому світі збирати мірні мітинги на підтримку України, виходити на вулицю та вимагати припинення вогню від Росії та прохати про допомогу від голів іноземних держав.

“Діяти можуть і звичайні люди, я впевнений, у кожній країні світу, у кожній країні Європи. Виходьте на площі своїх міст і вимагайте миру для Європи, миру для України, зупинки цієї війни”¹¹⁷.

Як результат, Україна за декілька днів стала однією з найвідоміших країн світу. Вже 5 березня Зеленський говорив: *“Я вдячний європейцям — сотням тисяч людей у різних містах нашого континенту. Братислава,*

¹¹⁵ Офіс Президента України. «Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію України та Європи». Звернення Володимира Зеленського., 04.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gKFyL9a3a5k> (дата звернення: 01.06.2023).

¹¹⁶ Христина Зеленюк. "Рамштайн-6": як Путін підштовхнув Захід закрити українське небо [14.10.2022]. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/exclusive/ramshtayn-6-yak-putin-pidshтовхнув-zahid-zakriti-ukrayinske-nebo-2179969.html> (Дата звернення: 24.05.2023)

¹¹⁷ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського (жестова мова), 25.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3zFAZ4ezNYE> (дата звернення: 01.06.2023)

Вільнюс, Франкфурт, Ліон, Париж, Тбілісі, Прага. Вони вчора вийшли на підтримку України. На підтримку Європи. Вони вийшли заради миру”¹¹⁸.

Промова від 13 березня: *“Сказав про це на дуже важливій акції на підтримку нашого народу, яку організували у Європі. Понад сто тисяч людей на площах Італії та інших країн континенту зібралися на мітинг за нас, за Україну і проти російської агресії”¹¹⁹.*

- Анулювання віз для росіян

Самого анулювання віз не відбулося, проте деякі країни світу обмежили в'їзд росіян на їх територію. Серед них Латвія, Чехія, Литва, Естонія, Польща, Японія, Данія, Нідерланди, Бельгія, Словаччина, Канада, Мальта, Норвегія, Болгарія, Грузія¹²⁰.

Також пізніше до таких країн доєдналася Фінляндія, а 12 вересня 2022 року перестав діяти спрощений візовий режим Євросоюзу з Росією. Санкції проти РФ: перестав діяти спрощений візовий режим Євросоюзу з Росією¹²¹.

- Проведення мирних переговорів з РФ

У перший період війни Президент України намагався налаштувати комунікацію з Росією та організувати переговорний процес щодо припинення воєнних дій на території України. Про це він казав, наприклад, 19 березня: *“Я хочу, щоб мене зараз почули всі, особливо в Москві. Настав час зустрічатися. Час говорити. Настав час відновлювати територіальну цілісність і*

¹¹⁸ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського. 05.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VmNG65OQzy8> (дата звернення: 01.06.2023).

¹¹⁹ Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського увечері 17-го дня війни (жестова мова), 13.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qNq8V0zdnzA> (дата звернення: 01.06.2023).

¹²⁰ Візовий бан: які держави обмежили в'їзд росіянам. *Заборона*. URL: <https://zaborona.com/vizovyj-ban-yaki-derzhavy-obmezhyly-vyizd-rosiyanam/> (дата звернення: 01.06.2023).

¹²¹ Олена Богданьок. Санкції проти РФ: перестав діяти спрощений візовий режим Євросоюзу з Росією. [12.09.2022] *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/280805-sankcii-proti-rf-perestav-diyati-sprosenij-vizovij-rezim-evrosouzu-z-rosieiu/> (Дата звернення: 24.05.2022)

справедливість для України. Інакше втрати Росії будуть такими, що вам не вистачить і кількох поколінь, щоб піднятися”¹²².

Переговори не принесли суттєвих результатів.

- Членство України в ЄС

26 лютого Володимир Зеленський заявив:

“Кажу це максимально зараз відверто: народ України вже заслужив і має право отримати членство у Європейському Союзі. Це й буде ключовим свідченням підтримки нашої країни”¹²³.

Вже 26 лютого Президент звітував перед народом про те, що підписав заявку на членство у ЄС:

“Ще одна річ, про яку дуже важливо сказати. Ми чекали цього 30 років. Сьогодні я підписав заявку на членство України у Європейському Союзі. Ми вибороли своє право бути разом з усіма у Європі. Заявка вже доставлена у Брюссель, офіційно зареєстрована”¹²⁴.

А 23 червня 2022 року під час саміту лідерів країн ЄС Україна отримала статус кандидатів на членство у ЄС¹²⁵.

Про прискорений процес вступу України до ЄС зараз не можна казати, оскільки законодавство України ще не приведено у відповідність до вимог Європейського Союзу, а також на території України продовжується активний збройний конфлікт.

- Вимога визнати Росію державою-терористом:

1 березня після ракетного удару по центральній площі Харкова Володимир Зеленський зробив таку заяву:

¹²² Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 23-го дня війни., 19.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xDiT-RaceKo> (дата звернення: 01.06.2023).

¹²³ Офіс Президента України. «Ми вистояли й успішно відбиваємо атаки ворога». Звернення Володимира Зеленського (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jJRYocGoHWQ> (дата звернення: 01.06.2023).

¹²⁴ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q6A7gcLJVCY> (дата звернення: 01.06.2023).

¹²⁵ Історичний момент: Україна отримала статус кандидата в ЄС — BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61889833> (дата звернення: 01.06.2023).

“Цей удар по Харкову є воєнним злочином. Це є державним тероризмом Російської Федерації. Після такого Росія — це держава-терорист”¹²⁶.

Як результат — 23 листопада 2022 року Європейський парламент підтримав резолюцію про визнання Росії державою-спонсором тероризму. Рішення прийнято 494 голосами «за»¹²⁷.

- Вихід компаній з російського ринку

Від 24 лютого 2022 року протягом перших двох місяців у кожному своєму зверненні до міжнародної аудиторії Володимир Зеленський вимагав виходу іноземних компаній з російського ринку. Для цього він навіть використовував риторику сорому й ганьбив ті держави, чиї компанії продовжували постачати товари в Росію та сплачувати цій державі податки. Наприклад:

“Тисніть на компанії у своїх країнах, щоб вони виходили з Росії, щоб ви опосередковано не були спонсорами цієї війни і трагедії”¹²⁸.

Або: *“Потрібно, щоб усі західні компанії пішли з російського ринку й не прикривали дешевим піаром свою жагу до прибутків попри кров, попри воєнні злочини. Як це роблять, наприклад, Nestle чи Ашан”¹²⁹.*

Результат. Вже 29 березня Володимир Зеленський у своїй промові в Фольккетингу виразив подяку Данії за те, що данські компанії покинули ринок РФ.

“Я вдячний Данії за принциповість. Дякую кожному і кожній. Вдячний вашим людям, які допомагають Україні та українцям. Вашим компаніям, які вирішили залишити російський ринок. Maersk, Jusk, Lego, Vestas, DSV, Arla

¹²⁶ Офіс Президента України. Після удару по площі Свободи в Харкові Росія — це держава-терорист, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6e7UIrO1pqg> (дата звернення: 01.06.2023).

¹²⁷ Європейський парламент визнав Росію державою-спонсором тероризму | EEAS. *The Diplomatic Service of the European Union / EEAS*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/європейський-парламент-визнав-росію-державою-спонсором-тероризму_uk?s=232 (дата звернення: 01.06.2023).

¹²⁸ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського до італійців., 12.03.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=1GSDs_51C_I (дата звернення: 01.06.2023).

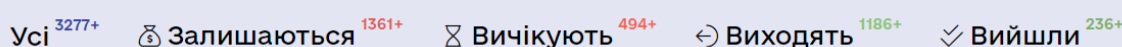
¹²⁹ Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського (18.03.2022, день, жестова мова), 18.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=88iUSVVvpB8> (дата звернення: 01.06.2023).

Foods, Carlsberg та багато інших компаній, інших, які ухвалили це важливе рішення”¹³⁰.

Що ж до глобальних результатів. На веб-сайті “LeaveRussia” команда дослідників, аналітиків KSE Institute та волонтерів постійно публікує актуальну інформацію про рішення компаній залишити російський ринок або продовжити свою роботу на ньому (додаток 12).

Станом на травень 2023 року на сайті можна побачити такі цифри: 236 компаній вийшли з російського ринку, 1186 — у процесі виходу, чекають — 496, а залишаються — 1361¹³¹.

Додаток 12

Усі 3277+	Залишаються 1361+	Вичікують 494+	Виходять 1186+	Вийшли 236+
-----------	-------------------	----------------	----------------	-------------

Звичайно, велика кількість іноземних компаній не відповідає на прохання Володимира Зеленського, проте все одно вважаю риторику Президента з цього приводу ефективною, оскільки цілих 1422 компанії відкликнулися на прохання.

- Зброя

Більш за все та частіше за все Володимир Зеленський просить іноземні держави надсилати в Україну зброю. Про це він казав та продовжує казати дуже часто. Наприклад:

“Ми потребуємо більшої допомоги! Ми потребуємо більшої підтримки! Щоб свобода не прогнала, вона має бути добре озброєною. Танки, протитанкова зброя, авіація, протиповітряна оборона. Ми потребуємо всього цього! Ви можете нам допомогти, я знаю. Можете!”¹³².

¹³⁰ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Данії., 29.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9VznmWF2Tpo> (дата звернення: 01.06.2023).

¹³¹ #LeaveRussia. #LeaveRussia: *The List of Companies that Stopped or Still Working in Russia*. URL: <https://leave-russia.org/uk/companies-that-exited> (date of access: 01.06.2023).

¹³² Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до французького народу та політиків., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HEHKqfhxо6U> (дата звернення: 01.06.2023).

“Перше і головне — це зброя. Свобода має бути озброєною не гірше, ніж тиранія. Я буду дуже конкретним у цих стінах, у ваших стінах. Повірте, ми втрачаємо конкретних людей, конкретні міста руйнуються. Тому я хочу назвати чітко, що нам потрібно. Зокрема, протикорабельна зброя — ракети HARPOON, а також протиповітряні системи NASAMS. Окрім цього, ми потребуємо засобів ураження бронетехніки, артилерійських систем”¹³³.

“Танки "Леопард", бронетранспортери, протикорабельні ракети "Гарпун" — це те, що у вас є і чим ви можете допомогти захисту свободи й цивілізації Європи. Тому звертаюся до вашої держави з проханням надати нам цю допомогу”¹³⁴.

Результат: 29 квітня 2022 року Володимир Зеленський вже дякував США за програму ленд-лізу для України:

“Я вдячний Сполученим Штатам, Президенту Байдену та Конгресу за аналог знаменитої програми ленд-лізу, яка дуже допоможе в боротьбі проти Росії, проти російських загарбників. Яка дуже допомогла в боротьбі проти нацистів у часи Другої світової війни.

Я впевнений, зараз ленд-ліз допоможе Україні та всьому вільному світу подолати ідейних спадкоємців нацистів, які розв'язали війну проти нас на нашій землі. Ленд-ліз та інші програми підтримки України — це конкретний доказ того, що свобода й нині уміє захищатися від тиранії”¹³⁵.

Загалом, за підрахунками Bloomberg, за 2022 рік союзники України надали понад 4000 одиниць бронетехніки, артилерійських установок, літаків та інших систем озброєння. Серед техніки: танки та БМП (наприклад, Leopard 2 від Польщі та колісні танки AMX-10RC від Франції), бронетранспортери

¹³³ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Норвегії (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wz4yNeabxLg> (дата звернення: 01.06.2023).

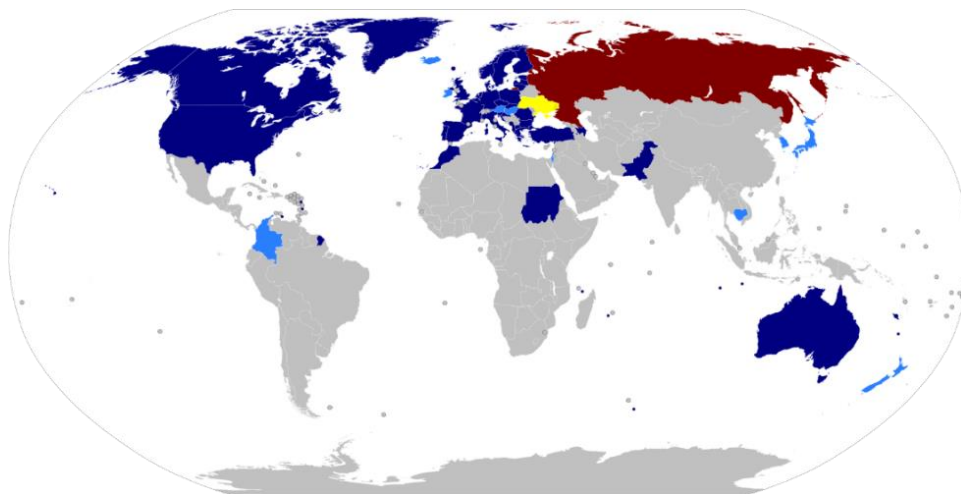
¹³⁴ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського до народу й політиків Португалії., 21.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OD8gvvrsMhc> (дата звернення: 01.06.2023).

¹³⁵ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 65-го дня війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Dkd2aidrZxI> (дата звернення: 01.06.2023).

(наприклад, 90 MRAP Bushmaster з Австралії, та Wolfhound й Mastiff з Великої Британії.), артилерія (наприклад, 155-мм гаубиці з Великої Британії), реактивні системи залпового вогню (наприклад, HIMARS із США), засоби ППО (наприклад, Gepard, Patriot), авіація (наприклад, штурмовики Су-25, дрони Bayraktar). Також Україна отримала протирадіолокаційні ракети, засоби радіоелектронної боротьби, безпілотні плавзасоби, радіолокаційне обладнання та інші системи¹³⁶.

На додатку 13 зображена інфографіка, яка наочно демонструє, які країни світу постачають Україні техніку та зброю.

Додаток 13

■ Країни, що постачають Україні техніку й зброю¹³⁷.

- Фінансова підтримка

Результат. За даними Мінфіну, міжнародні донори надали Україні 14,5 млрд дол. США в рамках Проекту PEACE на відшкодування пріоритетних видатків 2022 року¹³⁸.

¹³⁶ Michael Winfrey. Ukraine Seeks Weapons to Beat Back Russia: Here's What It's Got [15.01.2023]. *Bloomberg* URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-15/ukraine-seeks-weapons-to-beat-back-russia-here-s-what-it-s-got?leadSource=verify%20wall> (date of access: 01.06.2023).

¹³⁷ Учасники проектів Вікімедіа. Список постачання зброї та обладнання в Україну під час російського вторгнення — Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://u.to/F9mzHw> (дата звернення: 01.06.2023).

¹³⁸ Міністерство Фінансів України. Іноземні партнери надали Україні 495 млрд грн у 2022 році на забезпечення пріоритетних видатків через Цільовий фонд Світового банку (PEACE). *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://u.to/OdmzHw> (дата звернення: 01.06.2023).

А у Макроекономічному та монетарному огляді НБУ за березень 2023 року міститься вже трохи інша інформація. За даними НБУ, з початку повномасштабного вторгнення станом на кінець лютого 2023 року обсяги міжнародної допомоги перевищили 38 млрд дол.¹³⁹

- Вступ в НАТО

У інтерв'ю CNN з Фарідом Закарією Володимир Зеленський зазначив, що хоче подати заявку на вступ України в НАТО та прямо питав Альянс про таку можливість. І Альянс відмовив: *«Я особисто просив прямо сказати, що ми збираємося прийняти вас до НАТО за рік-два-п'ять, тільки прямо та чітко, або просто сказати «ні». І відповідь була дуже чіткою: ви не станете членом НАТО, але публічно двері залишаться відчиненими»*¹⁴⁰.

Проте 30 вересня, після того, як Володимир Путін офіційно підписав указ про приєднання окупованих українських територій до складу РФ, Володимир Зеленський у своєму зверненні оголосив, що Україна подає заявку на вступ до НАТО у прискореному порядку:

*“Сьогодні Україна подає заявку, щоб зробити це [стати союзниками з НАТО — прим. авт. дипл.] де-юре. За процедурою, яка відповідатиме нашому значенню для захисту всієї нашої спільноти. У пришвидшеному порядку”*¹⁴¹.

Переговорний процес щодо вступу України в НАТО досі триває, проти Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Північна Македонія, Чорногорія, Польща, Словаччина та Румунія підтримали її членство в НАТО¹⁴².

- Міжнародна кримінальна відповідальність для Росії за воєнні злочини

¹³⁹ Макроекономічний та монетарний огляд НБУ за березень 2023 року. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2023-03.pdf?v=4 (Дата звернення: 24.05.2023)

¹⁴⁰ Fareed Zakaria. Zelensky: 'We will not be standing still'. CNN. URL: <https://edition.cnn.com/videos/tv/2022/09/11/exp-gps-0911-zelensky-on-ukraines-counteroffensive.cnn> (date of access: 01.06.2023).

¹⁴¹ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо підписання Україною заявки на вступ до НАТО, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0217nVwZgBk> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁴² President.Pl. Joint statement of Presidents of Central and Eastern Europe [02.10.2022]. Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.president.pl/news/joint-statement-of-presidents-of-central-and-eastern-europe,59400> (Дата звернення: 24.05.2022)

Ще 28 лютого 2022 року, після російського обстрілу Харкова з реактивної артилерії, Володимир Зеленський наголосив на необхідності притягнути Росію до міжнародної кримінальної відповідальності:

*"Росіяни знали, куди стріляють. За цей злочин точно буде трибунал. Міжнародний. Це порушення всіх конвенцій"*¹⁴³.

Результат. 13 березня 2023 року в The New York Times з'явилася інформація про те, що Міжнародний кримінальний суд планує порушити дві справи про воєнні злочини, скоєні Росією під час повномасштабного вторгнення в Україну¹⁴⁴.

І дійсно, 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Марії Львовни-Білової та Володимира Путіна через депортацію українських дітей з тимчасово окупованих територій в Росію¹⁴⁵.

Отже, можна ствердити, що й це прохання Володимира Зеленського було почуте світом та виконано (хоча й не в такому обсязі, про який казав Володимир Зеленський).

- United24 (U-24)

16 березня 2022 року під час відеозвернення до Конгресу США, Президент України Володимир Зеленський, вперше запропонував світові проект міжурядового органу (чи асоціації) U-24 (де U — це United for Peace, а 24 — кількість годин у добі):

"Пропонуємо створити об'єднання U-24. United for peace. Союз відповідальних держав, які мають силу й совість, щоб зупиняти конфлікти. За 24 години надавати всю необхідну допомогу. Якщо треба — то зброю. Якщо треба — то санкції. Гуманітарну підтримку. Політичну підтримку.

¹⁴³ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського., 28.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q6A7gcLJVCY> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁴⁴ Simons M. International Court to Open War Crimes Cases Against Russia, Officials Say. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2023/03/13/world/europe/icc-war-crimes-russia-ukraine.html> (date of access: 01.06.2023).

¹⁴⁵ Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. *International Criminal Court*. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and> (date of access: 01.06.2023)

*Фінанси. Усе, що необхідно, щоб зберегти мир швидко. Щоб зберегти життя*¹⁴⁶.

6 травня 2022 року під час промови в Chatham House Зеленський більш детально поясним, що являє собою новий проект:

*“Те, що може зупинити не тільки Росію, а й будь-якого потенційного агресора. <...> United24. Оновлюючи глобальну систему безпеки, маємо створити можливості, щоб превентивно або принаймні за 24 години зупинити будь-яку агресію. Або за 24 години надати таку допомогу жертві агресії, яка відновить мир. Або, якщо йдеться не про війну, а про стихійне лихо чи будь-який соціальний виклик, за 24 години світова спільнота має надати країні чи окремому регіону всю необхідну допомогу для порятунку людей*¹⁴⁷.

У результаті цей проект не отримав підтримки, не став альтернативою існуючим гарантіям безпеки у світі й після 5 квітня 2022 року Зеленський про нього не згадував. Зараз назву United24 має веб-сайт — платформа для збору коштів для України¹⁴⁸.

- Відбудова України після закінчення війни

Тема відновлення української інфраструктури після закінчення війни теж турбує Володимира Зеленського. Про це він почав заявляти ще у березні 2022 року. Наприклад, в парламенті Японії:

*“Потрібно вже зараз починати думати про відбудову України. Про повернення життя у зруйновані Росією міста й на спустошені нею території*¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Офіс Президента України. Володимир Зеленський виступив перед Конгресом США., 16.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6viGEEi7JjU> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁴⁷ Офіс Президента України. Участь Президента України Володимира Зеленського у конференції Chatham House 06.05.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-12jqO8VMs> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁴⁸ Ми шукаємо партнерів-виробників, які готові допомогти з конкретною проблемою. *UNITED24 — The initiative of the President of Ukraine*. URL: <https://u24.gov.ua/uk/projects> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁴⁹ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до народу й політиків Японії., 23.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WQeRZUMwZxg> (дата звернення: 01.06.2023).

24 березня Президент України під час промови у Риксдагу вперше запропонував Швеції взяти участь у проєкті шефства щодо відновлення України:

“Швеція — перша країна, якій ми це пропонуємо. Цей проєкт. Ви можете взяти шефство над будь-яким містом, регіоном чи галуззю для їх відновлення. Впевнений, що ваше лідерство буде незамінним”¹⁵⁰.

На Міжнародній донорській конференції високого рівня на підтримку України у Варшаві 5 травня Зеленський пояснив:

“Ми пропонуємо нашим партнерам — цивілізованим і відповідальним державам — узяти шефство над тими регіонами, над тими містами, над тими галузями України, які постраждали від розв'язаної Росією війни. Взяти шефство, щоб разом з нами забезпечити повноцінне відновлення цих регіонів, наших міст, містечок і галузей”¹⁵¹.

Результат. Аналітичний портал «Слово і діло» розробив інфографіку (додаток 14), на якій можна побачити, яким країнам було запропоновано взяти шефство над певними регіонами України, постраждалими від війни, та які країни вже погодилися¹⁵².

¹⁵⁰ Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Швеції., 24.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=olUWGHVkJQF8> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁵¹ Офіс Президента України. Виступ Президента на Міжнародній донорській конференції на підтримку України (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=hG4kXOE_SM (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁵² Післявоєнне відновлення України: які країни взяли шефство над містами та областями. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy> (дата звернення: 01.06.2023).

Отже, отримали пропозиції такі країни: Ірландія, Швейцарія, Канада, Польща, Фінляндія, Швеція, Бельгія, Норвегія, Італія, Німеччина, Нідерланди, США.

Вже погодилися: Франція, Естонія, Литва, Латвія, Греція, Велика Британія, Данія, Туреччина, Чехія, Австрія.

- Гуманітарна допомога

Від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну Президент Володимир Зеленський звертається до іноземних країн з проханням по допомогу. Він просить не тільки зброю, гроші та санкцій, також він намагається отримати від світу гуманітарну допомогу для України. Наприклад, 23 березня він заявив:

“Ще одна важлива новина — створений онлайн-інструмент для всіх, хто може й хоче допомогти з гуманітарними вантажами для України. <...> щоб максимально спростити процес, створений сайт help.gov.ua. На сайті можна дізнатися, як придбати, як відправити й кому адресувати гуманітарний вантаж. Це — для кожного, хто хоче долучитися. Для кожного, хто може допомогти”¹⁵³.

¹⁵³ Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 27-го дня війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=K1NIX4TFb0> (дата звернення: 01.06.2023).

Результат. Як приклад, уже 28 березня Володимир Зеленський висловлював подяку Президенту Азербайджану:

“Подякував Президенту Азербайджану за надану Україні гуманітарну підтримку, поінформував про стан справ на територіях, куди зайшли російські війська”¹⁵⁴.

Взагалі, складно надати точну оцінку, скільки гуманітарної допомоги за 2022 рік отримала Україна. Допомогу надають різні суб’єкти: уряди іноземних держав, і міжнародні організації, благодійні фонди, волонтери, приватні особи. Гуманітарну допомогу також отримують біженці, які поїхали до інших держав. Немає єдиного реєстру, який моніторив би всі дані. Але для приблизного аналізу я пропоную спиратися на статистику проєкту "Ukraine Support Tracker".

Рух “Чесно” розробив інфографіку¹⁵⁵, яка наочно демонструє розмір гуманітарної допомоги, яку отримали різні області України (додаток 15). За цими даними найбільшу кількість “гуманітарки” отримав столичний регіон — Київська область. Туди надійшло 242 млн тонн допомоги.

Додаток 15

¹⁵⁴ Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 33-го дня війни., 28.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V3UvTk5X37s> (дата звернення: 01.06.2023).

¹⁵⁵ Наталія Патрікеєва. Гуманітарка у 2022-му: хто скільки отримав і яка ситуація на Херсонщині, Харківщині і Сумщині? [18.01.2023]. *Чесно*. URL: https://www.chesno.org/post/5476/_cf_chl_tk=DWhoijl5Pryi.fwNuBbzOjg5NrfaXc8MhZ2.OsGj2ys-1685568149-0-gaNycGzNDDs (Дата звернення: 24.05.2023)

Відповідно до інфографіки (додаток 16) та за інформацією МЗС, у розрізі міжнародних організацій гуманітарну допомогу надавала в основному ООН. Система ООН спрямувала в Україну понад 4,5 млрд доларів.

Додаток 16

Вищезазначена інформація про фідбек іноземних держав на риторику Президента України Володимира Зеленського подана в таблиці (додаток 17)

Додаток 17

Таблиця, що відображає фідбек на звернення Президента України Володимира Зеленського на міжнародну аудиторію.

Прохання	Результат
Санкції проти РФ	З лютого 2022 року було запроваджено десять пакетів санкцій проти РФ. 23 березня 2023 року у Європейському Союзі також зробили заяву щодо нового, одинадцятого пакета санкцій проти Росії.
Анулювання віз для росіян	Самого анулювання віз не відбулося, проте деякі країни світу обмежили в'їзд росіян на їх територію.
Відключення від SWIFTу	Від SWIFTу відключили: ВТБ, «Открытие», Промсвязьбанк, «Россия», ВЭБ. РФ, «Відкриття» та

	«Росія», "Сбербанк", "Кредитний банк Москви" та "Російський сільськогосподарський банк"
Нафтове ембарго	5 лютого 2023 року, Захід ввів практично повне ембарго на російський нафтовий експорт.
Закриття неба	Повністю безпольотна зона в Україні так і не була створена, проте з плином часу НАТО почало відправляти в Україну свої системи ППО.
Проведення мітингів на підтримку України	Україна за декілька днів стала однією з найвідоміших країн світу, сотні тисяч людей вже в перший місяць війни мітингували на вулицях різних країн.
Членство у ЄС Кандидат у ЄС	23 червня 2022 року під час саміту лідерів країн ЄС Україна отримала статус кандидатів на членство у ЄС.
Не дали вступити в НАТО	30 вересня Володимир Зеленський оголосив, що Україна подає заявку на вступ до НАТО у прискореному порядку. Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Північна Македонія, Чорногорія, Польща, Словаччина та Румунія підтримали членство України в НАТО.
Міжнародна кримінальна відповідальність	17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Марії Львовни-Білової та Володимира Путіна через депортацію українських дітей з тимчасово окупованих територій в Росію.
Вимога визнати Росію державою-терористом	23 листопада 2022 року Європейський парламент підтримав резолюцію про визнання Росії державою-спонсором тероризму.

Вихід компаній з російського ринку	236 іноземні компанії вийшли з російського ринку, 1186 — у процесі виходу, чекають — 496, а залишаються — 1361.
Фінансова підтримка	За даними НБУ, з початку повномасштабного вторгнення станом на кінець лютого 2023 року обсяги міжнародної допомоги перевищили 38 млрд дол.
U-24	цей проект не отримав підтримки, й після 5 квітня 2022 року Зеленський про нього не згадував. Зараз назву United24 має веб-сайт — платформа для збору коштів для України.
Зброя	за 2022 рік союзники України надали понад 4000 одиниць бронетехніки, артилерійських установок, літаків та інших систем озброєння.
Гуманітарна допомога	Складно визначити точну кількість, проте За інформацією МЗС, тільки ООН спрямувала в Україну понад 4,5 млрд доларів.
Відбудова України після закінчення війни	Отримали пропозиції такі країни: Ірландія, Швейцарія, Канада, Польща, Фінляндія, Швеція, Бельгія, Норвегія, Італія, Німеччина, Нідерланди, США. Вже погодилися: Франція, Естонія, Литва, Латвія, Греція, Велика Британія, Данія, Туреччина, Чехія, Австрія.

Висновки до розділу 3

Загалом, промови Президента України Володимира Зеленського, як і будь-які президентські промови, виконують інформативну, мобілізуючу, підтримуючу та регулятивну функції. Під час відносно мирного існування риторика президента була спрямована на об'єднання населення всередині України для формування єдиної національної ідеї, на роз'яснення громадянам поточної політичної ситуації, на інформування населення, на мобілізацію спільних сил для підтримки важливих ініціатив, а також на регулювання громадськості в умовах коронавірусної пандемії.

Під час війни ж риторика президента України спрямована перш за все на мобілізацію суспільства, підтримку військових дій, збереження моралі та надання допомоги тим, хто постраждав від конфлікту. Вона є емоційно зарядженою, впевненою та одночасно розумною, забезпечує націю важливими інформаційними повідомленнями та надає рекомендації щодо дій. Риторика Володимира Зеленського під час війни також має високу вагу в міжнародному співробітництві та дипломатичних зусиллях. Це вимагає від президента вміння залучати підтримку міжнародних партнерів, будувати союзи та спільні стратегії для досягнення миру та стабільності.

За результатами проведеного нами опитування, більшість українців позитивно оцінюють поточну риторику Володимира Зеленського. Не можна казати про безоглядну довіру народу до усього, що він каже, проте опитані громадяни у цілому зараз не уявляють Україну з іншим президентом. Також більшість респондентів погоджуються з поточним риторичним курсом Володимира Зеленського, який він обрав для внутрішньодержавної та міжнародної комунікації.

За проаналізованими даними фідбеку на світовій арені можна визначити, що, загалом, звернення Президента України Володимира Зеленського до іноземних та міжнародних партнерів було ефективним. Більшість прохань було виконано, до усіх важливих питань, які лобіював Зеленський, іноземні партнери прислухалися. Україні було надано багато збройної, фінансової,

гуманітарної допомоги. Міжнародні організації запровадили значну кількість санкції проти Росії, навіть тих, які опосередковано шкодять економікам деяких європейських держав (як-от нафтове ембарго).

Звичайно, країни світу намагаються знайти компроміс між особистими внутрішньодержавними інтересами та допомогою Україні в боротьбі з Росією. Але Володимиру Зеленському вдається отримувати суттєву допомогу для своєї держави.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі з теми "Риторичні особливості звернень Президента України Володимира Зеленського: функціональний та креативний аспекти" було проаналізовано 531 відеозвернення Зеленського (зокрема інавгураційна промова, 3 новорічних привітання, 19 звернень під час пандемії COVID-19, а також 506 промов та звернень під час війни), а також їх текстуальний формат.

Досліджено креативний аспект звернень шостого Президента України. Встановлено, що Володимир Зеленський у своїх зверненнях використовує широкий спектр риторичних прийомів. Він користується риторичними стратегіями "на підвищення" та "театральності". Його комунікаційна стратегія має яскравий функціональний аспект, спрямований на досягнення визначених цілей через мовний вплив на аудиторію. Президент використовує риторичні прийоми для підтримки своєї політичної програми, активізації громадянської активності, формування єднання та підтримки громадськості.

Основними риторичними прийомами, які можна спостерігати в зверненнях Зеленського, є використання емоційних апеляцій, пряме звернення до громадян, використання образів і метафор, а також риторичних питань. Ці прийоми допомагають привернути увагу аудиторії, зміцнити емоційний зв'язок та вплинути на її переконання та поведінку.

Крім того, у зверненнях Зеленського виявлено його креативний підхід до комунікації. Президент вдається до використання жартів, гумору, інсценувань, а також медійних форматів та мовних засобів, що відрізняються від традиційних підходів політичної комунікації. Коли почалась війна, у своїх зверненнях Володимир Зеленський використовував риторику сорому та риторику страху. Він наголошував на значенні об'єднання всіх сил для протидії російській агресії та звертався до міжнародної спільноти з проханням підтримки та допомоги. Такі риторичні стратегії допомагали залучити увагу та мобілізувати громадськість, а також показували важливість спільних зусиль для зупинення конфлікту.

Під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну Володимир Зеленський ефективно використовував комунікаційні засоби для інформування та підтримки громадян України. Його щоденні звернення, які відбувалися у форматі офіційних промов та записаних повідомлень на мобільний телефон, сприяли наданню необхідної інформації про розвиток ситуації в контексті вторгнення. Це допомагало зберегти бойовий дух та підтримувати єдність громадян у часи кризи.

Також, Володимир Зеленський активно використовував свою комунікаційну платформу для звернень до міжнародної громадськості та політичних лідерів. Він успішно спілкувався з головами іноземних держав, а також звертався до народів цих держав, закликаючи їх надати допомогу Україні в боротьбі з російською агресією. Звернення до міжнародних організацій, таких як НАТО, ООН, Рада ЄС та інші, також були складовою частиною комунікаційної стратегії президента.

Під час роботи над дипломною роботою було проведено опитування 71 респондента для визначення того, як риторика Зеленського впливає на українське суспільство та який образ президента формується в народі. Результати опитування показали, що більшість українців позитивно оцінюють поточну риторику Володимира Зеленського. Більшість респондентів погоджуються з поточним риторичним курсом Володимира Зеленського, який він обрав для внутрішньодержавної та міжнародної комунікації.

Таким чином, висновок дипломної роботи полягає в тому, що риторичні особливості звернень Володимира Зеленського виявилися функціональними та креативними як у мирний час, так і в контексті вторгнення Росії. Комунікативно-риторична стратегія Президента України Володимира Зеленського загалом була успішною у підтримці бойового духу, мобілізації суспільства та встановлення нових дипломатичних зв'язків і контактів. Дослідження риторичних особливостей Зеленського може бути корисним для подальшого розвитку політичної комунікації та вивчення комунікаційних стратегій у політичній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. #LeaveRussia. *#LeaveRussia: The List of Companies that Stopped or Still Working in Russia*. URL: <https://leave-russia.org/uk/companies-that-exited> (date of access: 01.06.2023).
2. Alberto Nardelli, Nikos Chrysoloras and John Follain. EU to Ban Seven Russian Banks From SWIFT, Spare Key Firms Bloomberg . URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-01/eu-agrees-to-block-russian-banks-from-swift-sparing-key-firms#xj4y7vzkg> (Дата звернення: 01.06.2023).
3. Campbell K. K. Presidents creating the presidency : deeds done in words. *Chicago*, p. 436.
4. Clive Myrie and Joel Gunter. Ukraine's President Zelensky to BBC: Blood money being paid for Russian oil. *BBC News*. [14.04.2023] URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61107725> (Дата звернення: 24.05.2023)
5. Fareed Zakaria. Zelensky: 'We will not be standing still'. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/videos/tv/2022/09/11/exp-gps-0911-zelensky-on-ukraines-counteroffensive.cnn> (date of access: 01.06.2023).
6. Harding L. How Zelenskiy's team of TV writers helps his victory message hit home. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/16/zelenskiy-ukraine-war-writers-journalists> (date of access: 01.06.2023).
7. Instaram – акаунт Президента України Володимира Зеленського: zelenskiy_official URL:https://www.instagram.com/zelenskiy_official/ (Дата звернення: 24.05.2023)
8. Isabelle Khurshudyan. An interview with Ukrainian President Volodymyr Zelensky. *Washington Post*, URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/08/16/zelensky-interview-transcript/> (Дата звернення: 24.05.2023)

9. Jeremy Herb. Exclusive: Zelensky says world should be prepared for possibility Putin could use nuclear weapons. [15.04.2022] *CNN* URL: <https://edition.cnn.com/2022/04/15/politics/tapper-zelensky-interview-cnntv/index.html>
10. Michael Winfrey. Ukraine Seeks Weapons to Beat Back Russia: Here's What It's Got [15.01.2023]. *Bloomberg* URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-15/ukraine-seeks-weapons-to-beat-back-russia-here-s-what-it-s-got?leadSource=verify%20wall> (date of access: 01.06.2023).
11. Moira Donegan. Zelenskiy wants to shame the west into action. Will it work? [16 Mar 2022] *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/16/volodymyr-zelenskiy-address-us-congress> (Дата звернення: 24.05.2023)
12. Nomi Claire Lazar. Need an expert? War in Ukraine: President Volodymyr Zelensky's rhetoric [22.03.2022]. *uOttawa*. URL: <https://www.uottawa.ca/about-us/media/need-expert-war-ukraine-president-volodymyr-zelenskys-rhetoric> (Дата звернення: 24.05.2023)
13. President.Pl. Joint statement of Presidents of Central and Eastern Europe [02.10.2022]. *Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.president.pl/news/joint-statement-of-presidents-of-central-and-eastern-europe,59400> (Дата звернення: 24.05.2022)
14. Safire W. The new language of politics: An anecdotal dictionary of catchwords, slogans, and political usage. New York : Random House, 1968. 528 p.
15. Simons M. International Court to Open War Crimes Cases Against Russia, Officials Say. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2023/03/13/world/europe/icc-war-crimes-russia-ukraine.html> (date of access: 01.06.2023).
16. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. *International*

- Criminal Court*. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and> (date of access: 01.06.2023)
17. Stephen Collinson. Zelensky taps national psyches of other countries as he appeals to save his own [16.03.2022]. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2022/03/16/politics/zelensky-speech-national-psyches/index.html> (Дата звернення: 24.05.2023)
 18. The Economist. Volodymyr Zelensky in his own words. [25.03.2022]. URL: <https://www.economist.com/europe/2022/03/27/volodymyr-zelensky-in-his-own-words> (Дата звернення: 24.05.2023)
 19. Анафора // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — 5-те вид. — К. ; Ірпінь : Перун, 2005. — ISBN 966-569-013-2.
 20. Апостроф TV. Зеленський потролив Путіна за його мікрофон в бункері, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Bwifg7x0ZwE> (дата звернення: 01.06.2023).
 21. Васьків О. У Єврокомісії зробили заяву про 11 пакет санкцій проти Росії, — журналіст. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/evrokomisiyi-zrobili-zayavu-11-paket-sanktsiy-1679607577.html> (дата звернення: 01.06.2023).
 22. Візовий бан: які держави обмежили в'їзд росіянам. *Заборона*. URL: <https://zaborona.com/vizovyj-ban-yaki-derzhavy-obmezhyly-vyizd-rosiyanam/> (дата звернення: 01.06.2023).
 23. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.
 24. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. — Київ : Вища школа, 1985.
 25. Гуйванюк Н. В. Антитетичні семантико-синтаксичні відношення у надфразній єдності та тексті. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 43–50

26. Є.В.Тягнирядно. До питання про сутність поняття риторики. — Наука і освіта, № 1-2, 2005 — 150 с. с. 96-97 URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4402/1/30.pdf> (Дата звернення: 24.05.2022) с.96
27. Європейський парламент визнав Росію державою-спонсором тероризму | EEAS. *The Diplomatic Service of the European Union* | EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/європейський-парламент-визнав-росію-державою-спонсором-тероризму_uk?s=232 (дата звернення: 01.06.2023).
28. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с. 5. М
29. Зе!Президент. Володимир Зеленський іде на дебати!, 2019. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7hqP701LQt8> (дата звернення: 01.06.2023).
30. Історичний момент: Україна отримала статус кандидата в ЄС — BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61889833> (дата звернення: 01.06.2023).
31. Ключев Е. В. Речевая коммуникация: Учебное пособие для университетов и институтов, — М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2002- 320с.,с.11. — URL: http://library.lgaki.info:404/2019/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D0%B5%D0%B2_%D0%A0%D0%B5%D1%87_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf (Дата звернення: 24.05.2023)
32. Кривенко С.О. Комічне в українському політичному дискурсі. Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (47), 2020, с.43. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/229415/228335> (Дата звернення: 24.05.2022)

33. Макроекономічний та монетарний огляд НБУ за березень 2023 року. *НБУ*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MMR_2023-03.pdf?v=4 (Дата звернення: 24.05.2023)
34. Ми шукаємо партнерів-виробників, які готові допомогти з конкретною проблемою. *UNITED24 — The initiative of the President of Ukraine*. URL: <https://u24.gov.ua/uk/projects> (дата звернення: 01.06.2023).
35. Михалёва О.Л. (2009). Политический дискурс: Специфика манипулятивного воздействия. Москва: Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2009 г., с. 252.
36. Міністерство Фінансів України. Іноземні партнери надали Україні 495 млрд грн у 2022 році на забезпечення пріоритетних видатків через Цільовий фонд Світового банку (PEACE). *Міністерство Фінансів України*. URL: <https://u.to/OdmzHw> (дата звернення: 01.06.2023).
37. Мозер М. Є. КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ ТА СТРАТЕГІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ // Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 2020, Т. 12, Вип. 1(25). URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1016/1129> (Дата звернення: 24.05.2023)
38. Н. В. Кондратенко. Експресивний синтаксис у президентському дискурсі Володимира Зеленського. *Записки з українського мовознавства, № 29 (2022)*. URL: <http://zum.onu.edu.ua/article/view/262417/262830> (Дата звернення: 24.05.2023)
39. Наталія Патрікеєва. Гуманітарка у 2022-му: хто скільки отримав і яка ситуація на Херсонщині, Харківщині і Сумщині? [18.01.2023]. Чесно. URL: https://www.chesno.org/post/5476/__cf_chl_tk=DWhoijl5Pryi.fwNuBbzOjg5NrfaXc8MhZ2.OsGj2ys-1685568149-0-gaNycGzNDDs (Дата звернення: 24.05.2023)
40. Олексій Калмиков. Не пройшло і року. Захід ввів ембарго на російський нафтовий експорт — BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/news-64528519> (дата звернення: 01.06.2023).

41. Олена Богданьок. Санкції проти РФ: перестав діяти спрощений візовий режим Євросоюзу з Росією. [12.09.2022] Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/280805-sankcii-proti-rf-perestav-diati-sprosenij-vizovij-rezim-evrosouzu-z-rosieiu/> (Дата звернення: 24.05.2022)
42. Офіс Президента України. «Ми вистояли й успішно відбиваємо атаки ворога». Звернення Володимира Зеленського (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jJRYocGoHWQ> (дата звернення: 01.06.2023).
43. Офіс Президента України. «Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію України та Європи». Звернення Володимира Зеленського., 04.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gKFyL9a3a5k> (дата звернення: 01.06.2023).
44. Офіс Президента України. «Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію України та Європи». Звернення Володимира Зеленського. 04.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gKFyL9a3a5k> (дата звернення: 01.06.2023).
45. Офіс Президента України. «Ми пережили ніч, яка могла зупинити історію України та Європи». Звернення Володимира Зеленського., 04.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gKFyL9a3a5k> (дата звернення: 01.06.2023).
46. Офіс Президента України. «Разом — переможемо. Слава Україні!» Звернення Президента Володимира Зеленського., 14.03. 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=BZ_D0iLdZ6o (дата звернення: 01.06.2023).
47. Офіс Президента України. «Сьогодні українці — символ незламності». Звернення Володимира Зеленського (жестова мова), 02.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qVRZNGFXF0Y> (дата звернення: 01.06.2023).

48. Офіс Президента України. 200 днів українського спротиву. Звернення Володимира Зеленського 11.09.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W6v3mLLeKQY> (дата звернення: 01.06.2023).
49. Офіс Президента України. Будь ласка, не вмикайте зайву електротехніку. Звернення Володимира Зеленського 19.10.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9OYgGnTdJF4> (дата звернення: 01.06.2023).
50. Офіс Президента України. В усіх регіонах треба, як і раніше, ощадливо споживати електрику. Звернення Президента, 25.11.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wFytS-hhg8c> (дата звернення: 01.06.2023).
51. Офіс Президента України. Виступ Володимира Зеленського на засіданні Ради Безпеки ООН, скликаному за ініціативою України, 05.04.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FBCWub_i5oA (дата звернення: 01.06.2023).
52. Офіс Президента України. Виступ Володимира Зеленського перед урядом і парламентом Канади., 15.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cHfl0ivXmN8> (дата звернення: 01.06.2023).
53. Офіс Президента України. Виступ Президента на Міжнародній донорській конференції на підтримку України (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=-hG4kXOE_SM (дата звернення: 01.06.2023).
54. Офіс Президента України. Відбудуємо все, що зруйнували окупанти, від Волновахи до Чорткова. Звернення Президента 13.06.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hXzQ2A8dsew> (дата звернення: 01.06.2023).
55. Офіс Президента України. Володимир Зеленський виступив перед Конгресом США., 16.03.2022. *YouTube*. URL:

- <https://www.youtube.com/watch?v=6viGEEi7JjU> (дата звернення: 01.06.2023).
56. Офіс Президента України. Володимир Зеленський виступив під час засідання Європейської Ради, 07.10.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cpEtzBNIUWw> (дата звернення: 01.06.2023).
57. Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до народу й політиків Японії., 23.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WQeRZUMwZxg> (дата звернення: 01.06.2023).
58. Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Норвегії (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wz4yNeabxLg> (дата звернення: 01.06.2023).
59. Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Ізраїлю (жестова мова), 20.03.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=jt_CPMYawQs (дата звернення: 01.06.2023).
60. Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Данії., 29.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9VznmWF2Tpo> (дата звернення: 01.06.2023).
61. Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до політиків і народу Швеції., 24.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=olUWGHVkJF8> (дата звернення: 01.06.2023).
62. Офіс Президента України. Володимир Зеленський звернувся до французького народу та політиків., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HEHKqfhxobU> (дата звернення: 01.06.2023).

63. Офіс Президента України. Володимир Зеленський поспілкувався з університетською спільнотою Чилі, 17.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2MtPDI29JkM> (дата звернення: 01.06.2023).
64. Офіс Президента України. Володимир Зеленський поспілкувався зі студентами провідних французьких університетів, 11.05.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GQdfA48HG14> (дата звернення: 01.06.2023).
65. Офіс Президента України. Всюди, де є Україна, буде наш прапор. Звернення Президента. 17.09.2022, 2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=laJMkEH5J_M (дата звернення: 01.06.2023).
66. Офіс Президента України. Допомагаючи один одному, ми зможемо пройти цю зиму. Звернення Володимира Зеленського 22.11.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eT0F13sGMmQ> (дата звернення: 01.06.2023).
67. Офіс Президента України. Друге звернення Володимира Зеленського до народу та політиків Італії., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I6-OkIpB2ac> (дата звернення: 01.06.2023).
68. Офіс Президента України. Забезпечимо для нашої держави всю повноту незалежності. Зокрема, духовну незалежність, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rDIBYRNwWnY> (дата звернення: 01.06.2023).
69. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського до італійців., 12.03.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=1GSDs_51C_I (дата звернення: 01.06.2023).
70. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня пам'яті та примирення., 2022. *YouTube*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=jVt3cLR00Bg> (дата звернення: 01.06.2023).

71. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 35-го дня війни (жестова мова), 30.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TcrDFyYDL7U> (дата звернення: 01.06.2023).
72. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 41-го дня війни (жестова мова), 06.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Me7a6p-Z0-g> (дата звернення: 01.06.2023).
73. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 37-го дня війни (жестова мова), 02.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VPyhYZRbwLw> (дата звернення: 01.06.2023).
74. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 65-го дня війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Dkd2aidrZxI> (дата звернення: 01.06.2023).
75. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського за підсумками 33-го дня війни., 28.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V3UvTk5X37s> (дата звернення: 01.06.2023).
76. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського наприкінці 34 доби вторгнення агресора (жестова мова), 29.03.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9oQ_gM0z23I (дата звернення: 01.06.2023).
77. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо заходів для мінімізації поширення коронавірусу., 2020. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Cjy_ZuAbtUs (дата звернення: 01.06.2023).

78. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо підписання Україною заявки на вступ до НАТО, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=02l7nVwZgBk> (дата звернення: 01.06.2023).
79. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо прибуття чергового літака з медичним вантажем з Китаю., 29.03.2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FJEdOAby9cU> (дата звернення: 01.06.2023).
80. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо протидії коронавірусу. 18.03.2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qpRVgP5-7pY> (дата звернення: 01.06.2023).
81. Офіс Президента України. Звернення Володимира Зеленського щодо ситуації з карантинними обмеженнями., 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fkXU88NXs6g> (дата звернення: 01.06.2023).
82. Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського до українців і народів світу (жестова мова), 24.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8lPVIYP1ZXE> (дата звернення: 01.06.2023).
83. Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського вранці 61-го дня війни (жестова мова), 25.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=c8IET8l34l8> (дата звернення: 01.06.2023).
84. Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського до Європейської ради та народів Європи (жестова мова), 25.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f63-Pj1Ii-g> (дата звернення: 01.06.2023).
85. Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського увечері 18-го дня війни (жестова мова), 14.03.2022. *YouTube*.

- URL: https://www.youtube.com/watch?v=wl26_J700sA (дата звернення: 01.06.2023).
86. Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського увечері 17-го дня війни (жестова мова), 13.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qNq8V0zdnzA> (дата звернення: 01.06.2023).
87. Офіс Президента України. Звернення Президента Володимира Зеленського (18.03.2022, день, жестова мова), 18.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=88iUSVVvpB8> (дата звернення: 01.06.2023).
88. Офіс Президента України. Звернення Президента з нагоди Дня пам'яті й перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–45 рр, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yzxJGn53Qa4> (дата звернення: 01.06.2023).
89. Офіс Президента України. Звернення Президента України (жестова мова), 24.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nR6Ct73vZN4> (дата звернення: 01.06.2023).
90. Офіс Президента України. Звернення Президента України ввечері тринадцятого дня війни (жестова мова), 08.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NgZQWm1cCis> (дата звернення: 01.06.2023).
91. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського 06.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rUtpHBlkdWg> (дата звернення: 01.06.2023).
92. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського (жестова мова), 25.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3zFAZ4ezNYE> (дата звернення: 01.06.2023).

93. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського у 15-й день війни., 10.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fWAdJRy1SXU> (дата звернення: 01.06.2023).
94. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 25-го дня війни (жестова мова), 21.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UYi86RI2sC8> (дата звернення: 01.06.2023).
95. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського 07.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AF1wKMZWM9w> (дата звернення: 01.06.2023).
96. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 68-го дня війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CB1wTJRmEPs> (дата звернення: 01.06.2023).
97. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 22-го дня війни (жестова мова), 18.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mv65UD6SqK0> (дата звернення: 01.06.2023).
98. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського (жестова мова), 25.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3zFAZ4ezNYE> (дата звернення: 01.06.2023).
99. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського 07.03.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AF1wKMZWM9w> (дата звернення: 01.06.2023).
100. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського. 05.03.2022, 2022. *YouTube*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=VmNG65OQzy8> (дата звернення: 01.06.2023).

101. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 23-го дня війни., 19.03.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xDiT-RaceKo> (дата звернення: 01.06.2023).

102. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського., 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q6A7gcLJVCY> (дата звернення: 01.06.2023).

103. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського до народу й політиків Португалії., 21.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OD8gvvrsmHc> (дата звернення: 01.06.2023).

104. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського., 28.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Q6A7gcLJVCY> (дата звернення: 01.06.2023).

105. Офіс Президента України. Звернення Президента України Володимира Зеленського за підсумками 27-го дня війни (жестова мова), 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-K1NIX4TFb0> (дата звернення: 01.06.2023).

106. Офіс Президента України. Звернення Президента України за підсумками 38-го дня війни (жестова мова), 03.04.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XDpx-F68Tw4> (дата звернення: 01.06.2023).

107. Офіс Президента України. Зробимо все, щоб економічна активність відроджувалася. Звернення Володимира Зеленського 10.06.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=b5Vk9lLWjP8> (дата звернення: 01.06.2023).

108. Офіс Президента України. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського, 2019. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wewKcLfj_YM (дата звернення: 01.06.2023).
109. Офіс Президента України. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського, 2019. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wewKcLfj_YM (дата звернення: 01.06.2023).
110. Офіс Президента України. Під час виступу на засіданні Генасамблеї ООН Володимир Зеленський представив українську формулу миру, 22.09.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5eWjC0rEkTw> (дата звернення: 01.06.2023).
111. Офіс Президента України. Після удару по площі Свободи в Харкові Росія — це держава-терорист, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6e7UIrO1pqq> (дата звернення: 01.06.2023).
112. Офіс Президента України. Потрібно переходити від закликів до нових жорстких санкцій проти Росії. Звернення Президента 15.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2PWY9hsQIJ0> (дата звернення: 01.06.2023).
113. Офіс Президента України. Президент виступив на засіданні РБ ООН, присвяченому підтриманню миру та безпеки в Україні, 24.08.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0hR9-mN8CWs> (дата звернення: 01.06.2023).
114. Офіс Президента України. Президент вітає українців із Новим роком, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iU2uz4XI6gI> (дата звернення: 01.06.2023).
115. Офіс Президента України. Президент звернувся до учасників щорічної конференції Forum 2000, що відбувається в Празі, 31.08.2022. *YouTube*.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bDGn6mfD0h0> (дата звернення: 01.06.2023).

116. Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський вітає з Новим роком., 31.12.2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ou2fxVSb7oY> (дата звернення: 01.06.2023).

117. Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський вітає всіх з майбутнім 2021-м роком, 2020. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ppduWDo_b3E (дата звернення: 01.06.2023).

118. Офіс Президента України. Президент України Володимир Зеленський звернувся до громадян Білорусі (жестова мова), 27.02.2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iwkFfesUFxY> (дата звернення: 01.06.2023).

119. Офіс Президента України. Росія повинна відповідати за створення загрози для АЕС. Звернення Володимира Зеленського 05.08.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wN9MwgE0Qik> (дата звернення: 01.06.2023).

120. Офіс Президента України. Світ може і повинен зупинити цей терор. Звернення Володимира Зеленського 17.10.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3XrZBs11DNw> (дата звернення: 01.06.2023).

121. Офіс Президента України. Сьогодні — історичний день. Ми повертаємо південь країни, повертаємо Херсон. Звернення Президента, 11.11.2022. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_AtA88jIWaY (дата звернення: 01.06.2023).

122. Офіс Президента України. У єдності та спільних діях — наша сила! Слава Україні! Звернення Президента. 16.10.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mmkzYТАсН0o> (дата звернення: 01.06.2023).

123. Офіс Президента України. Участь Президента України Володимира Зеленського у конференції Chatham House 06.05.2022, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-12jqO8BMs> (дата звернення: 01.06.2023).
124. Перед парламентами яких країн Зеленський виступив за рік повномасштабної війни. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/24/infografika/polityka/pered-parlamentamy-yakux-krayin-zelenskyj-vystupyv-rik-povnomasshtabnoyi-vijny> (дата звернення: 24.05.2023).
125. Північноатлантичний договір (укр/рос). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення: 24.05.2023)
126. Післявоєнне відновлення України: які країни взяли шефство над містами та областями. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy> (дата звернення: 01.06.2023).
127. Президент України Володимир Зеленський. Виступ Президента України Володимира Зеленського на позачерговому засіданні Верховної Ради [04.03.2020]. *Офіційний сайт Офісу Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-na-pozacher-60017> (Дата звернення: 24.05.2023)
128. Президент України Володимир Зеленський. Коронавірус, виплати лікарям і місцеві вибори: звернення Президента України до громадян [06.05.2020]. *Офіційний сайт Офісу Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/poslablennya-karantynu-ta-drugij-etap-medichnoyi-reformi-zve-60981> (Дата звернення: 24.05.2023)
129. Президент України Володимир Зеленський. Послаблення карантину та другий етап медичної реформи: звернення Президента до українців [04.05.2020]. *Офіційний сайт Офісу Президента України*. URL:

<https://www.president.gov.ua/news/poslablennya-karantynu-ta-drugij-etap-medichnoyi-reformi-zve-60981> (Дата звернення: 24.05.2023)

130. Роберт Василь. Будинок, який побудував SWIFT: як росію змушують зберігати гроші у "банках" [22.06.2022]. *Апостроф. Економіка*. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/banks/2022-06-22/dom-kotoryiy-postroil-swift-kak-rossiyu-vyinujdayut-hranit-dengi-v-bankah/46531> (Дата звернення: 24.05.2022)
131. Роман Гончаренко. Чи допоміг успіху Зеленського серіал "Слуга народу" [04.04.2019]. DW (Deutsche Welle). URL: <https://u.to/P9WzHw> (Дата звернення: 24.05.2023)
132. Санкції, запроваджені ЄС щодо Росії через вторгнення в Україну. *Солідарність ЄС з Україною*. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_uk (дата звернення: 01.06.2023).
133. Софія Телішевська. Михайло Подоляк розповів, хто пише вечірні промови Володимира Зеленського [22.06.2022]. *Бабель*. URL: <https://babel.ua/news/80363-mihaylo-podolyak-rozpoviv-hto-pishe-vechirni-promovi-volodimira-zelenskogo>. (Дата звернення: 24.05.2023)
134. Студія Квартал 95 Online. Володимир Зеленський: Я іду в Президенти України!, 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Jjc4kcx8mlw> (дата звернення: 01.06.2023).
135. Учасники проєктів Вікімедіа. Список постачання зброї та обладнання в Україну під час російського вторгнення — Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://u.to/F9mzHw> (дата звернення: 01.06.2023).
136. Христина Зеленюк. "Рамштайн-6": як Путін підштовхнув Захід закрити українське небо [14.10.2022]. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/exclusive/ramshtayn-6-yak-putin-pidshtovhnuv-zahid-zakriti-ukrayinske-nebo-2179969.html> (Дата звернення: 24.05.2023)

137. ЦВК. Протокол Центральної виборчої комісії про результати повторного голосування з виборів Президента України.URL: https://cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/vpu_2019_protokol_cvk_30042019.pdf (Дата звернення: 24.05.2023)
138. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве. / Под ред. М.Л. Гаспарова. — М.: Ладомир. 1994. — 471 с.с. 39